

Forslag til et nordisk
rammeprogram for
forskning og uddannelse
indenfor fiskeri, jordbrug,
skovbrug og levnedsmidler

Forslag til et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler

ANP 2005:726

© Nordisk Ministerråd, København 2005

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er et af de ældste og mest omfattende regionale samarbejder i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland. Samarbejdet styrker samhørigheden mellem de nordiske lande med respekt for de nationale forskelle og ligheder. Det øger mulighederne for at hævde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskab.

Samarbejdet blev formaliseret i 1952 med *Nordisk Råds* oprettelse som forum for parlamentarikerne og regeringerne i de nordiske lande. I 1962 underskrev de nordiske lande Helsingforsaftalen, som siden har været den grundlæggende ramme for det nordiske samarbejde. I 1971 blev *Nordisk Ministerråd* oprettet som det formelle forum til at varetage samarbejdet mellem de nordiske regeringer og de politiske ledelser i de selvstyrende områder, Færøerne, Grønland og Åland.

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	5
Sammendrag	7
1. Indledning	13
2. Behov for øget nordisk samarbejde	15
3. Udfordringer for det nordiske samarbejde	17
3.1 Den nuværende organisation af det nordiske samarbejde på området FJSL	18
3.2 Det strategiske grundlag for det nuværende nordiske samarbejde	19
3.3 Udfordringer for det nordiske samarbejde	20
4. Nuværende og fremtidige prioriteringer	21
4.1 Nuværende prioriterede områder	21
4.2 Udfordringer for det nordiske samarbejde	22
4.3 Organisering af arbejdet og fremtidige prioriteringer af fagområdernes opgaver	23
4.3.1 Fiskeri	23
4.3.2 Jord- og skovbrug	25
4.3.3 Levnedsmiddelforskning	29
4.4 Udfordringer for højere uddannelser – behov for udbygget nordisk samarbejde	31
4.5 Udfordringer for nordisk samarbejde om forskning og innovation	33
4.6. Integration af miljøhensyn og andre tværgående temaer	35
5. Forslag til et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler	37
5.1 Formålet med et nordisk rammeprogram	37
5.2 Programaktiviteter og prioriteringer	38
5.3 Organisation og indhold af programmet	39
5.3.1 Forslag til programstruktur	40
5.3.2 Fordele og udfordringer ved den foreslåede programmodel	42
5.3.3 Alternative modeller	44
5.3.3 Alternative modeller	45
5.4 Sekretariat og administration	49
5.4 Sekretariat og administration	50
5.5 Kvalitetssikring og formidling	50
5.6 Forventede resultater	50
5.7 Finansiering	51
5.7.1 Nuværende finansiering på FJSL området	51
5.7.2 Finansieringsbehov for et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse	52
5.8 Procedure og tidsplan	54
6. Referencer	55

Bilag 1. Forslag til organisation og arbejdsopgaver for et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler	56
Programmets virksomhed	56
Organisation.....	56
Diverse angående finansiering og administration	57
Bilag 2. Anvendte forkortelser	58
Bilag 3. Organisering af Nordisk Ministerråds fiskerisamarbejde.....	59
Bilag 4. Organisering af Nordisk Ministerråds jord- og skovbrugssamarbejde	60
Bilag 5. Organisering af Nordisk Ministerråds jord- og skovbrugssamarbejde - Arbejdsgrupper under EK-Livs.....	61
Bilag 6.	61
Bilag 6.	62
Bilag 7. Medlemmer af fælles ad hoc FoU arbejdsgruppe for fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmidler	65
Bilag 8. Et nordisk forsknings- og uddannelsesrom for jord- og skogbrug (TemaNord 2002:546).....	68
Bilag 9. Implementering av et nordiskt forsknings- og uddannelsesrom på jord- og skogbrugsområdet.....	73
Bilag 10.....	76
Bilag 11. Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren	80
Bilag 12. Evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004 (ANP 2004:743)	83
Bilag 13. Evaluering af det nordiske fiskerisamarbejde 2001 – 2004 (ANP 2004:744).....	87
Sammendrag	87

Sammendrag

Ministerrådet for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler besluttede på møde 25. juni 2003, at man ville have undersøgt mulighederne for at etablere et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler, herefter forkortet til FJSL. Som led i denne proces nedsatte ministerrådet en ad hoc arbejdsgruppe, der senest 15. maj 2004 skulle afgive forslag til etablering af: *"Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmidler, der skal dække hele ministerrådets virksomhedsområde."*

Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler (FJSL) skal samle Nordisk Ministerråds aktiviteter på FJSL området og bidrage til samarbejde med tilgrænsende områder. Det er især væsentligt at programmet gennemføres i tæt kontakt til de initiativer, der er iværksat af Ministerrådet for uddannelse og forskning (MR-U) om et *Nordic Research and Innovation Area* (NORIA) samt af Ministerrådet for næringspolitik (MR-N) om et *Nordisk Innovationspolitisk Samarbetsprogram 2005-2010*.

Programmets formål og indhold

I den nuværende organisering af det faglige samarbejde på FJSL området er der etableret et større antal fagkomitéer med selvstændigt budget og opgaver, der i mange tilfælde overlapper hinanden. Det foreslås, at et nordisk rammeprogram bliver en "paraply" for koordinering af samarbejdet mellem disse faggrupper, hvor det har nordisk nytte, relevans og kvalitet.

Indenfor rammeprogrammet skal der løses opgaver, som er højt prioriteret nationalt, og som med fordel kan løses i nordisk regi frem for i nationalt eller internationalt regi. Programmet skal udgøre en organisatorisk ramme som sikrer, at de begrænsede fælles ressourcer fra Nordisk Ministerråd anvendes som *seed-money* indenfor en fælles strategi, som kan tiltrække betydelig medfinansiering fra nationale kilder.

Rammeprogrammet skal bidrage til:

- at medfinansiere samarbejde om forskning og uddannelse på strategisk udvalgte områder, baseret på nationale prioriteringer med en kombination af national og nordisk finansiering
- at skabe bedre muligheder for arbejdsdeling, koordinering og kvalitetssikring på de fire fagområder om forskning og uddannelse i Norden
- at varetage nordiske interesser i forhold til Nordens nærområder, EU og internationale organisationer indenfor programmets område

Ved at samle samarbejdet om forskning i et rammeprogram har man muligheder for at forbedre koordineringen og kvaliteten af forskningsarbejdet, begrænse duplikeringer og forbedre arbejdsdelingen. Tilsvarende vil et rammeprogram kunne styrke samarbejde om uddannelse på området.

Programmet skal støtte opgaver indenfor forskning og uddannelse, som giver en merværdi til nationale tiltag ved at løses i nordiske regi. Forskning forstås i denne sammenhæng bredt rækkende fra strategisk grundforskning til anvendelsesorienterede emner, der kan være relevante for næringslivet og for myndigheder. Programmet bør støtte forskning og uddannelse indenfor et antal udvalgte strategiske forskningsområder, der besluttet af programmets fagkomiteer med udgangspunkt i nationale prioriteringer. I et vist omfang bør programmet også kunne støtte ”fri forskning” baseret på ansøgninger efter et ”bottom up” princip. Men med de begrænsede fælles nordiske midler, der er til rådighed, vil programmet ikke få karakter af et nordisk forskningsråd eller en nordisk forskningsfond for FJSL området.

I sin bevillingspraksis bør programmet kun støtte de bedste institutioner, forskere og forskergrupper, men også være åbent for endnu ikke veletablerede unge forskere og nye forskningsområder.

Det vurderes at et nordisk program vil have størst effekt ved at støtte:

Forskning

- Forskningsprojekter og forskernetværk
- Institutionsnetværk
- Samarbejde om udnyttelse af større infrastruktur faciliteter

Uddannelse, forskeruddannelse

- Nordisk samarbejde om forskeruddannelse, forskerskoler og forskermobilitet
- Netværk og modelprojekter på MSc niveau mellem NOVA institutioner og andre uddannelsesinstitutioner.
- Samarbejde om kompetenceopbygning og efteruddannelse i erhvervslivet på særlig prioriterede områder

Innovationsprojekter

- Samarbejdsprojekter om udnyttelse og overførsel af ny teknologi
- Netværk mellem forskningsinstitutioner og private virksomheder

Programmets organisation

Som udgangspunkt vil det være ønskeligt, at opnå størst mulig synergi mellem de fire fagområder, hvilket taler for at samle det overordnede ansvar i én programkomite med ansvar for forskning på hele fagområdet. Samtidig er der i mandatet for dette opdrag understreget at ”velfungerende nordisk samarbejde indenfor de berørte områder ikke må forringes”.

Det foreslås, at Nordisk Ministerråd opretter en programkomite med repræsentanter for de fire fagområder samt 2 fagkomiteer, (se figur 1, side 28).

Alternative modeller til hovedforslaget er blevet diskuteret i arbejdsgruppen. Disse modeller indebærer færre omstruktureringer af den nuværende situation. Den største forskel mellem alternativerne er, hvordan men indplacerer levnedsmiddelforskningen i det samlede program.

Man kunne ud fra et ønske om en meget enkelt organisation foreslå at samle ansvaret i én fælles fagkomité for forskning og uddannelse på alle fire fagområder: fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler. Imidlertid har skovbrugsområdet mere fagligt fællesskab med den træbaserede industriforskning samt miljø- og energiforskningen. Det foreslås derfor, at det veletablerede samarbejde mellem institutioner på skovbrugsområdet videreføres i regi af SamNordisk Skovforskning (SNS).

Det foreslås, at de øvrige tre områder: fiskeri, jordbrug og levnedsmidler samles i én fagkomité. De eksisterende fagkomiteer NAF's og NKJ's ansvar for forsknings- og uddannelsesaktiviteterne overføres til den nye fagkomité's ansvar. Det vurderes at denne model vil skabe den størst mulige synergi mellem de tre fagområder, som også har den største faglige berøringsflade.

Programkomiteen, som består af repræsentanter for de to fagkomiteer, varetager ansvaret for fælles programaktiviteter. Skulle man på et senere tidspunkt beslutte at sammenlægge de to fagkomiteer vil der ikke være behov for en programkomité.

Uddannelses- og forskeruddannelsessamarbejdet bør basere sig på det veletablerede NOVA samarbejde og inddrage andre forsknings- og uddannelsesinstitutioner. På forskeruddannelsesområdet er NorFA en central aktør og på industriforskerområdet har NICE tidligere været ansvarlig for et nordisk program for erhvervsforskeruddannelse.

Programkomiteen skal have ansvar for at skabe sammenhæng og synergi mellem fagprogrammerne på områder, hvor det er relevant og aktuelt udfra et nordisk nytte perspektiv. Programkomiteen iværksætter og bevilger penge til en række aktiviteter, som er af fælles interesse for programmet, herunder samarbejde om uddannelse, forskeruddannelse og mobilitet. Programkomiteen skal desuden løbende at vurdere og justere programmets virksomhed indenfor de rammer, som fastsættes af Nordisk Ministerråd i programmets mål- og resultatkontrakt.

Programkomiteen skal hvert år afgive en rapport til MR-FLSL og andre finansierer om sin virksomhed. Rapporten skal indeholde en afrapportering fra hver af fagkomiteerne.

Det foreslås at programkomitéen får 5 medlemmer: én repræsentanter for de fire fagområder udpeget blandt medlemmerne af fagkomitéerne samt en repræsentant udpeget af NOVA.

Fagkomitéerne har det samlede faglige og budgetmæssige ansvar for at gennemføre komitéernes arbejdsprogram i overensstemmelse med

deres mål- og resultatkontrakter, som indgår i en samlet resultatkontrakt for rammeprogrammet.

Fagkomiteernes medlemmer bør være forskere eller forskningskyndige og repræsentere universiteter og andre forskningsinstitutioner. Ministerier og myndigheder bør ikke være repræsenteret i fagkomiteerne eller i programkomiteen.

Nordisk Ministerråd har ansvaret for fordeling af budget til de to fagkomiteer og til programmets fælles indsatsområder samt for godkendelse af programmets mål- og resultatkontrakter samt programmets årsrapporter.

Der foreslås et tidsbegrænset program på 5 år med mulighed for forlængelse baseret på en evaluering efter 3 år. Det samlede program og eventuelle fagkomiteer styres af en mål- og resultatkontrakt, som indgår med NMR og eventuelt andre tilskudsgivere. Mål- og resultatkontrakten fastsætter de rammer og prioriterede områder, som programkomiteen og fagkomiteerne skal arbejde under i den fem-årige periode.

Budget

Det foreslås at programmet får et årligt fællesnordisk budget på ca. 27 MDKK hvoraf omkring 15 MDKK må tilføres i tillæg til det eksisterende budget på 12 MDKK til forskning og uddannelse. Hertil forventes en national medfinansiering på mindst 50%, (se tabel 4 side 37).

Arbejdsgruppen vurderer, at der ikke indenfor det eksisterende projektbudget under MR-FJSL kan findes tilstrækkelige midler til at realisere et rammeprogram for forskning og uddannelse af det foreslåede omfang. Forslagets succes er stærkt afhængig af, at der tilføres nye midler. Hvis man ikke med fælles nordisk og national finansiering kan nå et budget af det skitserede omfang, anbefales det, at ministerrådet ikke etablerer et rammeprogram.

Selv om man ikke etablere et rammeprogram kunne det være en fordel at oprette en komité (formandskollegium) bestående af én repræsentant for hvert af de fire fagområder, der indenfor de eksisterende rammer kan træffe aftaler om samfinansiering af et mindre antal uddannelses- og forskningsopgaver.

Selv uden tilførelse af nye midler vil samarbejde om uddannelse og forskeruddannelse i et vist omfang kunne videreudvikles med udgangspunkt i det allerede etablerede samarbejde i NOVA regi.

Procedure og tidsplan

Det foreslås, at ministerrådets sekretariat skriver et udkast til mandat (vedtægter) for rammeprogrammet samt udkast til mål og resultatkontrakt. Vedtægterne skal indeholde beskrivelse af rammeprogrammets faglige indhold, budget, ledelse, sekretariat, udlysning og peer review procedure. Forslaget sendes i høring hos de nationale forskningsråd.

Afhængig af hvilken model ministerrådet ønsker at realisere, forhandler ministerrådssekretariatet med de eksisterende faggrupper om hvilke dele af deres ansvarsområde, der skal indgå i det foreslåede rammeprogram.

Ministerrådssekretariatet fremlægger udkast til vedtægter samt mål og resultatkontrakt frem for Ministerrådet til behandling inden 1. oktober 2004, med henblik på at etablere et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor FJSL-området i løbet af 2005.

1. Indledning

Ministerrådet for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler besluttede på møde 25. juni 2003, at man vil have undersøgt mulighederne for at etablere et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler, herefter forkortet til FJSL. Som led i denne proces har ministerrådet nedsat en arbejdsgruppe, der senest 15. maj 2004 skulle afgive forslag til etablering af: *"Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmidler, der skal dække hele ministerrådets virksomhedsområde."* I mandatet omtales et nordisk forsknings- og uddannelsesrum som her opfattes som en regional reference til konceptet om etablering af et tilsvarende europæisk forskningsrum, (*European Research Area, ERA*).

Et europæisk forskningsrum skal bidrage til bedre koordinering af den europæiske forskningsindsats og forskningskapacitet. ERA skal komplettere den nationale forskningspolitik og blandt andet bidrage til

- at udnytte nationale ressourcer bedre
- at skabe en kritisk masse for forskningsprojekter både når det gælder finansielle ressourcer og forskningskapacitet på områder, hvor landene ikke selv har den fornødne kapacitet
- at komplettere nationale kompetencer specielt på interdisciplinære områder
- at udbygge samarbejde om forskningsområder af global interesse
- at stimulere udbygningen af forskning indenfor erhvervslivet

En styrkelse af det europæiske forskningssamarbejde er af største betydning også for de nordiske lande. I et udvidet Europa kan det regionale forskningssamarbejde få en større betydning, og det må forventes, at der vil opstå stærkere regionale samarbejdsrelationer i hele Europa f.eks. i Østersøregionen og i Middelhavsregionen. For at Norden som region skal kunne konkurrere om europæiske forskningsbevillinger og hævde sig i den internationale konkurrence, bør de nordiske lande satse på at forny og udbygge det regionale samarbejde.

Baggrunden for Ministerrådets beslutning om at intensivere samarbejdet om uddannelse og forskning begrundes sig i anbefalinger i en række nye rapporter for de enkelte fagområder. De centrale rapporter fremhæves nedenfor og flere kan findes i litteraturlisten. Resuméer af rapporternes anbefalinger findes som bilag 8-12.

Jord- og skovbrugsområdet

- *Et nordisk forsknings- og uddannelsesrom for jord og skogbruk (TemaNord 2002:546 (kortversion) og ANP 2002:742 (hovedrapport))*
- *Implementering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrom for jord og skogbruk (ANP 2003: 724)*
- *Evaluering af Handlingsplan for Nordisk jord- og skovbrugssamarbejde 2001-2004 ANP 2004:725*

Levnetsmiddelområdet

- *Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnetsmiddelsektoren (ANP 2003:754)*
- *Evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnetsmiddelsamarbejde frem til 2004*

Fiskeriområdet

- *Evaluering af det nordiske fiskerisamarbejde 2001 – 2004*
- *Spørgeundersøgelse om fremtidige prioriteringer for det nordiske fiskerisamarbejde, april 2004 (endnu ikke publiceret)*

2. Behov for øget nordisk samarbejde

I Norden foregår biologisk produktion under specielle klimatiske betingelser og geografiske forhold, som i højere grad har en øst-vest dimension i udfordringerne end en nord-syd problematik inden for det enkelte lands grænser.

Både primærproduktion, forædling og afsætning præges af stigende grad af international konkurrence. Det stiller store krav til forskning og produktudvikling, der må lægge vægt på produktkvalitet og levnedsmiddelsikkerhed og ernæring. Hertil kommer at etisk acceptabel og bæredygtig produktion samt produktionens miljøbelastning i stigende grad indgår i aftagernes vurderinger af produkter.

Indenfor områderne fiskeri, jordbrug¹ og skovbrug bedrives i dag et omfattende nordisk forskningssamarbejde både i offentligt og privat regi, men der er et stort potentiale for at udbygge dette og på flere områder at effektivisere dette samarbejde. Endvidere er der et stort potentiale for at styrke levnedsmiddelforskning på nordisk plan. Den offentlige forskning på disse områder udføres ved et stort antal forskningsinstitutioner og universiteter, der i disse år i stigende omfang fusionerer og/eller indgår forpligtende samarbejde. På erhvervssiden præges forskning og udvikling af et stigende antal opkøb og fusioner til større firmaer, mange af dem nordiske, både på produktions- og afsætningssiden.

De nordiske lande står som geografisk region overfor stort set identiske udfordringer om at udbygge og vedligeholde kompetencer på en lang række fagområder, samt at styrke grundforskning og mere anvendelsesorienteret forskning. For at fastholde den nødvendige kompetence i Norden på en række specialområder, kan det være nødvendigt at indgå aftaler om arbejdsdeling eller at importere den nødvendige kompetence.

I de nordiske lande set under ét investeres der flere offentlige midler i forskning end gennemsnitligt i OECD landene og på en række forskningsområder er nordiske forskningsmiljøer blandt de bedste i verden. Den økonomiske integration i Norden har skabt gode muligheder for innovationsvirksomhed. Universiteter, forskningsinstitutioner og industrien arbejder tæt sammen og der er en stigende mobilitet af forskere og studerende mellem de nordiske lande. Disse faktorer giver et godt udgangspunkt for et intensiveret regionalt samarbejde, som kan styrke Nordens position internationalt.

¹ Ved jordbrug forstås her, det der på dansk dækkes af termen landbrug

3. Udfordringer for det nordiske samarbejde

Nordisk Ministerråd fungerer som et forum, der behandler problemstillinger af fælles interesse i tillæg til en national politik. Men Nordisk Ministerråd er ikke et overordnet politisk organ, der fastlægger en fælles politik for forskning og uddannelse på FJSL området, som følges op i nationale budgetter, lovgivning og regelværk. På nationalt niveau er der heller ikke en direkte organisatorisk kobling mellem ministerier, forskningsråd, universiteter og statslige forskningsinstitutioner. Det betyder, at mange beslutninger tages uafhængigt af hinanden og at man kan risikere, at flere lande nedlægger eller opgraderer de samme forsknings- og uddannelsesområder.

I den nuværende europæiske debat fremhæves behovet for at styrke det europæiske forskningssamarbejde ved blandt andet at etablere et Europæisk Forskningsrum (ERA) og eventuelt at etablere et europæisk forskningsråd (ERC) eller en europæisk forskningsfond.

Denne debat følges op på nordisk plan i en hvidbog til Nordisk Ministerråd (*NORIA - Nordic Research and Innovation Area*), hvor der redegøres for muligheder for at udbygge Norden til en ledende region for forskning og innovation. Etableringen af et nordisk forsknings- og innovationsrum, vurderes at være en realistisk og nødvendig satsning på et strategisk samarbejde mellem de nordiske lande. Dette kan ses som Nordens bidrag til at realisere visionen om et europæisk forskningsrum. Rapporten foreslår, at der etableres et Nordisk Forsknings- og Innovationsråd (NoFIR), der dækker både forskning og innovation. I den videre proces med rapportens anbefalinger arbejdes der pt. med et forslag om etablering af et nordisk forskningsråd med ansvar for samarbejde om forskning og forskeruddannelse, hvor de nationale forskningsråd og universiteter vil være centrale aktører.

En tilsvarende proces er i gang under Ministerrådet for næring (erhverv). Senere forhandlinger må afklare hvordan samarbejdsrelationen mellem et nordisk forskningsråd og et eventuelt tilsvarende organ for forskning og innovation bør etableres.

3.1 Den nuværende organisation af det nordiske samarbejde på området FJSL

Indenfor Nordisk Ministerråds organisation medfinansieres nordisk samarbejde på området FJSL med et direkte budget i 2004 på omkring 37 MDKK. Ansvar har siden 2001 været samlet i ét fælles ministerråd og tre embedsmandskomitéer: Nordisk Embedsmandskomité for Fiskerispørgsmål (NEF), Nordisk Embedsmandskomité for Jord- og Skovbrug (NEJS) samt Nordisk Embedsmandskomité for levnedsmidler (EK-Livs).

Hertil kommer medfinansiering fra andre områder af NMR's budget til projekter fra blandt andet: Nordisk Innovationscenter (NICE), Nordisk Forskeruddannelsesakademi (NorFA), Ministerrådets strategiske pulje og Nærområdeprogrammet, (se tabel 2, side 28).

Indenfor området FJSL er der i tidens løb etableret en lang række samarbejdsorganer, hvoraf flere er ældre end Nordisk Ministerråd. Denne samarbejdsstruktur er resultatet af en *bottom up* proces og ikke af en bevidst planlægning. Resultatet er i mange tilfælde, at flere grupper har ansvarsområder, der lapper ind over hinanden og at fordelingen af de nordiske ressourcer er spredt tyndt ud og på ingen måde kan sammenlignes med nationale ressourcer på samme områder.

Navnlig på jord- og skovbrugsområdet er der etableret mange nordiske samarbejdsorganer. De største grupper målt på samlet budget er: SamNordisk Skogsforskning (SNS), Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ) og Nordisk Arbejdsgruppe for Fiskerispørgsmål (NAF). Hertil kommer mange mindre grupper, der modtager støtte fra NMR's budget, eller som har organisatorisk tilknytning til MR-FJSL. Se oversigter om organisering af levnedsmiddelområdet (bilag 3), jord- og skovbrug (bilag 4) og fiskeriområdet (bilag 5).

Der findes således i dag ikke ét samlende nordisk forum, der dækker forskning og uddannelse på FJSL området, der modsvarer NoS-systemet (nordiske samarbejdsorganer) indenfor naturvidenskab, medicin, humaniora og samfundsvidenskab: (NoS-N, NoS-M og NoS-HS).

Samarbejdet mellem veterinær og jordbrugs-universiteterne varetages gennem *Nordic Veterinary and Agricultural University* (NOVA), en overbygning på de nordiske jordbrugs- og veterinæruniversiteter, der har eksisteret i omkring 10 år. Ved siden af dette samarbejde findes et stort antal bilaterale og multilaterale samarbejdsaftaler mellem andre forskningsinstitutioner i Norden.

3.2 Det strategiske grundlag for det nuværende nordiske samarbejde

De fire hovedområder: fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler har hidtil haft hver sin strategi- eller handlingsplan, som fornyes hvert 4 år:

- Handlingsplan för Nordiskt jord- och skogsbrukssamarbete 2001-2004.
- Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004
- Strategi for det nordiske fiskerisamarbejdet 2001 – 2004
- Strategiplan, SamNordisk Skogsforskning (SNS), 2001-2003
- Strategiplan for Nordisk Kontaktorgan for Jordbrug

I tillæg er der vedtaget følgende strategier:

- Strategi för bevarande av genetiska resurser i Norden. 2001-2004.
- Nordisk miljøstrategi for jord og skovbrug 2001-2004
- Nordisk miljø og fiskeristrategi 1999 - 2002

Flere af disse handlingsplaner og strategier er meget bredt formuleret og delvist overlappende.

Fremover udarbejdes én fælles handlingsplan for ministerrådets fagområder. Den kommende overordnede strategi for Bæredygtig Udvikling 2005-2008 (BU-strategi) skal danne grundlag for Ministerrådets handlingsplan for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler 2005-2008 (HP-FJSL). Hertil kommer godkendte mandater for en lang række samarbejdsorganer (se tabel 1).

Tabel 1: Oversigt over nordiske samarbejdsorganer på området FJSL.

Type samarbejdsorgan	Jord- og skovbrug	Fiskeri	Levnedsmidler
Institutioner med NMR-godkendt mandat og NMR-finansiering via resultatkontrakt		NGB	
Permanente samarbejdsorganer med NMR-godkendt mandat og NMR-finansiering via resultatkontrakt	NGH, SNS, NKJ		NAF
Samarbejdsorganer med NMR-godkendt mandat eller lignende og <u>NMR-støtte</u>	MJS, NGR		MiFi
Samarbejdsorganer med NMR-godkendt mandat eller lignende <u>uden fast NMR-støtte</u>	NSFP, NFK, NOR, NKIS, NKJS		5 arbejdsgrupper
Samarbejdsgrupper der finansieres via samarbejdsorganerne	15 skovbrugsnetværk NKVet Nordisk netværk for skovgenetiske ressourcer		9 netværk under EK-livs
Selvstændige organisationer, finansieret af andre		NJF, NOVA	

Kilde: Baseret på tabel side 27 i Evaluering af Handlingsplan for Nordisk jord- og skovbrugssamarbejde 2001-2004, ANP 2004:725. Forklaring på forkortelser fremgår af bilag 2.

3.3 Udfordringer for det nordiske samarbejde

Nedenfor opregnes en række forhold fra tidligere FoU-analyser, der må tages i betragtning ved etablering af et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse.

- Målene for det nordiske samarbejde er operativt utydelige.
- Ansvarsforholdene er utydelige. Nordiske organer har ringe overnational myndighed og svage bindinger til nationale organer.
- Der er mange nordiske og nationale aktører som optræder relativt uafhængigt af hinanden og de er generelt administrativt tunge og komplicerede set i forhold til resultaterne.
- Den nordiske finansiering matcher ikke den nationale i volumen og vil derfor kun kunne fungere som "seed money" for frivillig national medfinansiering.
- Nordiske prioriteringer og vedtagelser har ikke nødvendigvis konsekvenser for nationale prioriteringer.
- Nationale prioriterings- og finansieringskilder lægger vægt på at vedligeholde og udbygge national kompetence og i mindre grad på at sikre bedst mulig dækning f.eks. ved arbejdsdeling i regionen.
- Forskersamfundet definerer selv nordiske samarbejds mål og organiserer sig i løse samarbejdsformer som netværk, programmer og projekter.

4. Nuværende og fremtidige prioriteringer

De nuværende handlingsplaner og strategier står over for fornyelse fra 2005, de refereres derfor kun meget summarisk i det følgende:

4.1 Nuværende prioriterede områder

Fiskeriområdet

Strategien for det nordiske fiskerisamarbejde 2001-2004 udgør den overordnede ramme for det nordiske samarbejde. Strategien omfatter alle aspekter af fødevarer med oprindelse i fiskeri og akvakultur. Den overordnede målsætning er at virke for en bæredygtig udvikling i de nordiske landes fiskerisektorer, samt et godt havmiljø som basis herfor.

Prioriterede områder: sund og sikker mad, miljø- og fiskeriinteraktion, forvaltningssystemer, etik, kvalitet og miljø samt forbedret udnyttelse af marine ressourcer.

Jord- og skovbrug

Handlingsprogrammet for nordisk jord og skovbrugssamarbejde 2001-2004 udgør den overordnede ramme for det nordiske samarbejde, der skal bidrage til bæredygtig udvikling af jord- og skovbrugserhvervene i Norden. Der findes desuden særskilte strategier for områderne skovbrug (SNS) og jordbrug (NKJ).

Prioriterede områder: bæredygtigt jordbrug, bæredygtigt skovbrug, genetiske ressourcer og biologisk mangfoldighed, levnedsmiddelsikkerhed samt landsbyudvikling.

De fire første prioriteringsområder indgår desuden i Nordisk strategi for bæredygtig udvikling. Miljøspørgsmål tages op i en selvstændig Miljøstrategi for jord og skovbrug.

Levnedsmiddelområdet

De overordnede målsætninger i handlingsplan for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004 er at beskytte forbrugerne mod levnedsmiddelrisici ved mad og drikke og mod vildledende markedsføring af varerne. Desuden må man sikre levnedsmidternes kvalitet og opmuntre befolkningen til bedre kostvaner.

Prioriterede områder er: antibiotikaresistens, styrket beredskab for zoonose- bekæmpelse, nye levnedsmidler, effektiv fødevarekontrol, bedre

forbruger information og ernæringsrigtig kost, samt styrkelse af forskning og analysemetoder.

4.2 Udfordringer for det nordiske samarbejde

En sammenstilling af forventninger til det nordiske samarbejde om forskning og uddannelse fra en række af de refererede rapporter på FJSL området gengives nedenfor.

I rapporten: ”Implementering av et nordisk forsknings- og utdannelsesrom på jord- og skogbruksområdet” udtrykkes der forventninger om at

”samarbeidet må utvikles fra bare felles prosjekter og programmer til nødvendige politiske og administrative beslutninger om forpliktende samarbeid og arbeidsdeling. Et felles forskningsrom krever bl.a. en ny model for samfinansiering til bruk på områder hvor det ligger tilrettet for nordiske samarbeid.”²

Det vurderes samtidig, at uden denne ambition er der intet behov for andet end mindre justeringer af den nuværende organisation.

Et nordisk samarbejde, der omfatter både forskningspolitiske og forskningsfinansierende opgaver, må kunne:

1. Tilvejebringe analyser og prognoser for fremtidige behov gennem egne og nationale analyser.
2. Definere kort- og langsigtede mål for nordiske samarbejde og prioritere opgaver, der giver størst ”nordisk nytte”
3. Implementere og finansiere nordiske tiltag som f.eks. gæsteforskere, projekter, netværk, forskerskoler m.m.
4. Evaluere og sikre produktivitet og nytteværdi af nordiske tiltag.

Det nordiske forsknings- og uddannelsessamarbejde må i sin organisation være robust under skiftende rammebetingelser, have selvstændig kompetence og dække behovene for samarbejde mellem to eller flere nordiske lande.

Det nordiske forsknings- og uddannelsessamarbejde bør omhandle:

- Problemstillinger der kan danne grundlag for udformning af fælles nordisk politik.
- Erhvervsrettet forskning der er af fælles interesse på tværs af landegrænserne.
- Tværsektorielle problemstillinger.
- Miljørettede problemstillinger af væsentlig betydning for samfundet.

² Implementering av et nordisk forsknings- og utdannelsesrom på jord- og skogbruksområdet, NMR, ANP 2003:724

De vigtigste generelle argumenter for at styrke samarbejde om forskning og uddannelse er:

- at styrke de nordiske fagmiljøer som på en del områder er eller kan komme under kritisk masse;
- at styrke fagmiljøerne på områder hvor Norden allerede er stærk for at styrke konkurrenceevnen i erhvervslivet og dække myndighedernes behov for forvaltningsrettet forskning;
- at opnå en arbejdsdeling og udvikling af en struktur hvor kompetencerne i landene komplementerer hinanden for at undgå ressourcekrævende opbygning og vedligehold af parallel kompetence og kostbar infrastruktur;
- at styrke Norden som en fælles platform i konkurrence om forskningsmidler indenfor EU og internationalt;
- at styrke Norden som samlet uddannelsesplatform på højt internationalt niveau, der kan tiltrække gode studenter både fra andre nordiske lande og internationalt;
- at styrke den nordiske indflydelse på international politik på området fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler.

Der bør ikke være nogen modsætninger mellem at styrke det regionale nordiske samarbejde og at styrke det internationale samarbejde i bred forstand. Et regionalt stærkt nordisk samarbejde vil være et supplement og en fælles platform på områder, hvor Norden i forvejen er stærk eller på områder, hvor Norden ved samarbejde kan løfte forskningen op på et højere internationalt niveau.

Handlingsplaner og strategier for de fire områder står alle foran en fornyelse fra 2005. Det vil således i et fælles forskningsprogram være muligt at tage højde for en revision af de prioriterede indsatsområder.

4.3 Organisering af arbejdet og fremtidige prioriteringer af fagområdernes opgaver

4.3.1 Fiskeri

På fiskeriområdet er ansvaret for arbejdet delt mellem Nordisk Embedsmandskomité for Fiskerispørgsmål (NEF) samt de to grupper: Nordisk Arbejdsgruppe for Fiskerispørgsmål (NAF) og Styregruppen for Nordisk Miljø og Fiskeristrategi (MIFI), der er etableret under NEF.

NAF's virksomhed reguleres af vedtægter, som sidst blev godkendt af Nordisk Ministerråd 2003. De økonomiske rammerne for virksomheden fastlægges i et treårig strategiprogram, som vedtages af NEF, hvorefter der årligt allokeres midler til NAF's strategi.

NAF finansierer forskning og udvikling gennem projekter baseret på indkaldte ansøgninger samt formidling af forskningsresultater gennem workshops, konferencer, publikationer og bladet NordFiskeri. Forskningsdelen er anvendelsesorienteret rettet mod sektorforskningsinstitutter og udviklingsarbejdet rettet mod samarbejde mellem fiskerierhvervet og sektorforskningen. NAF påtager sig også udredningsopgaver på bestilling eller eget initiativ. Budgettet er ca. 5 - 6 MDKK

For at styrke uddannelse bredt på fiskeriområdet, har NEF på NAF's opfordring iværksat et femårigt pilotprogram *Nordic Marine Academy 2004-2009* sammen med Nordisk Forskeruddannelsesakademi (NorFA). Programmet retter sig mod studerende, forskere, embedsmænd og ansatte i industrien og skal styrke efter- og videreuddannelse samt forskeruddannelse.

Det marine områdes kundskabsbehov

Fiskerisamarbejdet rækker ind i andre nordiske samarbejdsfelter som f.eks. miljø, kultur, økonomi, forskning og uddannelse, arbejdsmiljø. På det marine område er der i løbet af marts/april 2004 gennemført en spørgeanalyse, der skal danne grundlag for at vurdere forslag til nye indsatsområder og prioriteringer. De foreløbige resultater peger først og fremmest på behov for en række multidisciplinære løsningsmodeller. Behovet for forskning og uddannelse kan opdeles i følgende områder:

Forskning:

Samfund: Forskning i forvaltningsmodeller hvor sociale, politiske, økonomiske og biologiske parametre inddrages. Forskning i fiskeriøkonomi.

Økosystemer: Forskning i udvikling af operationel miljøforvaltning, effekter af forurening, fiskeri og klima, biotiske interaktioner og populationsdynamik.

Ressourcer: Forskning i bedre udnyttelse af ressourcerne ("value addition"), materielle værdier (f.eks. biprodukter og større udbytte), udvikling af fangstredskaber, fangst af nye arter, opdrætsmetoder, produkternes helsemæssige aspekter samt markedsmæssige aspekter.

Sømad: Forskning i "value addition" med vægt på de immaterielle værdier (f. eks. kædesporbarhed, fisk som sund mad, produkternes helsemæssige aspekter, markedsmæssige aspekter samt fødevarekvalitet).

Uddannelse

Der er behov for indsats på uddannelser til en bred målgruppe og skabe et fælles begrebsapparat hos samtlige aktører i sektoren. Der er behov for

- at udbygge og styrke efter- og videreuddannelse
- at styrke forsker- og erhvervsforskeruddannelse
- at øge mobilitet
- at udbygge nye specialuddannelser på flere af fiskerisektorens fagområder.

4.3.2 Jord- og skovbrug

På jord- og skovbrugsområdet er de budgetmæssige største faggrupper SNS og NKJ. Hertil kommer en lang række andre grupper som delvist finansieres over det nordiske budget (se bilag 4). Der er i et vist omfang et overlap mellem disse gruppers ansvarsområder.

Jordbrugsforskning

Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ) er en central organisation for koordinering af nordisk forskningssamarbejde på jordbrugsområdet. NKJ blev etableret i 1965 som et kontaktorgan mellem de nationale forskningsråd eller tilsvarende forskningsorganisationer på jordbrugsområdet. NKJ opstod i sin nuværende form i 1987.

Medlemmerne til NKJ er udpeget af de nationale forskningsråd i Norden og de respektive ministerier, som har ansvar for jordbrugsforskningen. Midler stilles til disposition fra de nationale forskningsråd og andre organisationer samt en mindre procentdel fra Nordisk Embedsmandskomité for Jord- og Skovbrugsspørgsmål (NEJS). Med Nordisk Ministerråd indgås flerårige resultatkontrakter som giver særlige forpligtelser og ansvar indenfor NKJ's virksomhedsområde

I NKJ indgår også repræsentanter fra de ministerier, som har ansvar for jordbrugsforskningen samt observatører fra relevante nordiske organisationer. NKJ's virksomhed reguleres af vedtægter og en kontrakt med NMR, som yder et mindre bidrag til NKJ's virksomhed.

NKJ's hovedformål er at fremme og støtte forskning til gavn for jordbrugssektoren i Norden og derved sikre en bedst mulig samordning af nordiske aktiviteter. I arbejdet bliver der lagt vægt på

- at støtte projekter af høj kvalitet, som er højt prioriterede af fælles forskningsmiljøer
- at støtte projekter som kræver og vil have stort udbytte af en fælles nordisk indsats og et fælles nordisk netværk
- at profilerer og styrke nordiske forskningsgrupper i forhold til videre satsninger internationalt primært rettet mod EU's 6 rammeprogram

NKJ udøver sin virksomhed gennem

- at være rådgivende for Nordisk Ministerråd (NMR) i forskningspolitiske spørgsmål vedrørende jordbrugsforskning
- at være rådgivende eller styrende organ indenfor jordbrugsforskning samt stille midler til disposition til formålet
- at være kontaktorgan mellem de nationale forskningsråd eller tilsvarende organisationer på jordbrugsområdet

NKJ har pt. følgende prioriteringsområder: Bærekraftig jordbrug; Dyrehelse og dyrevelferd, Matsikkerhet – fra produksjon til konsument; Naturen som basis for helse og rekreasjon; Cirkumpolare områder; Genteknikk; Genetiske ressurer og biologisk mangfold.

Fremtidsperspektiver

I et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for FJSL området skal NKJ være en drivkraft for initiering og finansiering af fælles nordiske forskningsprojekter af høj kvalitet indenfor centrale områder.

Det er afgørende at NKJ har tilstrækkelig indsyn til at forstå hvilke rammer, der kan opereres indenfor og tilstrækkelig udsyn til at opfange de potentielle udviklingsmuligheder for jordbrugserhvervene og samfundsudviklingen og således kunne sætte støtten ind på relevante områder.

Det er NKJ's opgave at identificere og prioritere de fagligt bedste ansøgninger fra nordiske jordbrugsforskere. NKJ har indstillingsret overfor de nationale finansierer, som fatter de endelige afgørelser om finansiering. Et krav om at forskere fra mindst 3 lande skal deltage i projekterne medfører, at det ikke nødvendigvis er de fagligt bedste og højest prioriterede projekter, der finansieres.

Det synes derfor helt klart, at NKJ må ændre sine procedurer for tildelelse af penge, dersom NKJ vil være den centrale aktør for samnordisk jordbrugsforskning.

Der er igangsat en procedure for at løse problemet med kvalitetssikring og prioritering af projekter, med henblik på at samle det fulde ansvar for prioritering og bevilling hos NKJ.

Udfordringerne for NKJ i fremtiden er

- at være et kontaktorgan mellem de nationale forskningsråd og andre finansiører på jordbrugsområdet
- at være rådgivende organ for Nordisk Ministerråd i forskningspolitiske spørgsmål indenfor jordbrugsforskningen samt i forbindelse med forskeruddannelse og større satsninger i NMR-regi
- at være styrende organ for de midler som Nordisk Ministerråd, via sine embedsmandskomiteer, stiller til disposition for jordbrugsområdet
- at etablere en nordisk platform for ansøgninger om EU-midler til programmer og projekter
- at udvikle fælles kriterier for god forskning
- at øge kendskabet blandt nordiske forskere til nordiske samarbejdsmuligheder herunder NKJ
- at holde løbende kontakt og samarbejde med øvrige nordiske organer på tilgrænsende områder herunder NEJS, KG-FJSL, NMR, EK-Livs, NOVA og NorFA.

Skovforskning

Det nordiske forskningssamarbejde på skovområdet varetages navnlig gennem SamNordisk Skovforskning (SNS), der blev etableret i 1972. SNS er baseret på et formaliseret samarbejde mellem offentlige og private forskningsinstitutioner. SNS's virksomhed reguleres af vedtægter, som sidst blev godkendt af Nordisk Ministerråd i 2001. De økonomiske rammer for virksomheden fastlægges i en treårig resultatkontrakt, samt gennem årlige beslutninger om bevilling af Nordisk Ministerråd.

SNS's virksomhed er blevet evalueret fire gange i løbet af de sidste 12 år (senest i 2004). I samtlige evalueringer er samarbejdet blevet vurderet som velfungerende og af stor nordisk nytte.

De nordiske lande har i lang tid udgjort den ledende region indenfor skovbrug og skovindustri i Europa, og skovbrugserhvervet spiller en stor rolle for regionens økonomi.

SNS's hovedmål er at fremme forskning om skovens flersidige funktioner i et bæredygtigt skovbrug, samt at bistå med rådgivning til NEJS og Nordisk Ministerråd i spørgsmål, der angår skov og skovforskning. Gennem fremsynede aktiviteter indenfor forskningssamarbejde, kundskabsformidling etc. vil SNS medvirke til udvikling af fremtidens sociale, økologiske og økonomisk ansvarsfulde skovbrug og anvendelse af træråstov i Norden.

SNS udøver sit virke gennem:

- *Nordisk skovforskningssamarbejde.* SNS arbejder for at skabe nordisk synergi indenfor skovforskningen gennem aktivt at initiere nye samarbejdsområder og fungere som et dynamisk, overgribende organ som samspiller med de nationale forskningsaktører, finansierer og skovsektoren for øvrig.
- *Samarbejde med andre nordiske organer* først og fremmest NEJS, KG-FJSL, NMR, NOVA, NorFA og NKJ.
- *Samarbejde med Nordens nærområder.* I handlingsplanen for en bærekraftig udvikling af hele Østersøregionen (den såkaldte *Baltic 21-overerenskomsten*) er skovbrug en af 7 prioriterede områder. Det er i stor udstrækning lykkedes for SNS at integrere landene i Nordens nærområder i samarbejdet. Repræsentanter fra nærområderne deltog således i 64 % af SNS's netværksaktiviteter i 2003.
- *Øvrigt internationalt samarbejde.* SNS medvirker til at skabe en platform, som styrker nordisk deltagelse i EU-samarbejde og i anden international sammenhæng.
- *Kundskabsspredning og kommunikation.* SNS sørger for at forskningsresultater fra nordiske projekter formidles til relevante målgrupper indenfor skovbrug, skovindustri og samfundet for øvrigt og udgiver bl.a. tidsskriftet *Scandinavian Journal of Forest Research*.

SNS analyserer løbende behovet for nysatsninger indenfor relevante forskningsområder. Når det er hensigtsmæssigt og nødvendigt etablerer SNS nye netværk/ekspertgrupper, initierer udredninger eller tiltag, som bedømmes at være aktuelle.

Skovforskningsmiljøer og netværksgrupper kan søge bidrag fra SNS én gang årligt. Prioritering af ansøgninger baseres på sagkyndig bedømmelse af det videnskabelige indhold, samt en vurdering af forskningens relevans og nordiske nytte for skovbrug og samfund. SNS's styrelse, som består af højt placerede repræsentanter for skovforskning, skovadministration og skoverhvervet, står for prioriteringen og sikrer samtidig en stor national medfinansiering.

Opfølgning af bevilgede bidrag foretages gennem indkaldelse og gennemgang af årlige rapporter. Hvert år vælges mindst ét SNS-støttet projekt ud til evaluering af forskningens videnskabelige kvalitet samt kontrol af projektadministrationen.

Aktuelle prioriteringer

SNS er i færd med at forberede en arbejdsdeling mellem de nordiske landes skovforskningsinstitutter i 5 såkaldte *Centers of Advanced Research* (CARs) inden for SNS's ansvarsområde (jf. NMR's rapport "A

Nordic Area for Education and Research in Agricultural Sciences”, 2002:742).

4.3.3 Levnedsmiddelforskning

Levnedsmiddelforskning er et område, der går meget på tværs af eksisterende faggrænser. Levnedsmiddelforskning som begreb træder i karakter, når produktet i processen ophører med at være plante, dyr eller mikroorganisme og indgår i en proces, hvor der fremstilles færdige levnedsmidler. Centrale områder af levnedsmiddelforskningen retter sig mod fødevareteknologi (forædling af råvarer) og udvikling af procesanlæg. Dette område er centralt for Nordisk InnovationsCenter (NICE), der samarbejder med Nordisk Ministerråd på FJSL området.

Et andet centralt forskningsområde er forskning i sikkerheden ved de færdige levnedsmidler. Denne forskning relaterer sig til levnedsmidternes kemiske, mikrobiologiske, ernæringsmæssige eller genteknologiske sammensætning samt de forskningsdiscipliner, der skaber forskningsresultater, som ligger til grund for, at der kan foretages en sikkerhedsmæssig vurdering af levnedsmidler. På dette område samarbejder NICE med bl.a. NMR (EK-Livs) i et stort konsortium om en ansøgning til EU om opbygning af et ERA-NET om *food safety*, betegnet SAFEFOOD-ERA. ERA-nettet er blevet meget positivt bedømt af Kommissionen og forventes etableret i august 2004.

I kølvandet på en række skandaler med blandt andet kogalskab (BSE) og dioxinophobning i fødekæden i 1990'erne er levnedsmiddelsikkerhed blevet et højt politisk prioriteret område. Det har blandt andet givet sig udslag i dannelsen af *European Food Safety Authority* (EFSA) i EU regi i 2002. EFSA er et højt respekteret, uafhængigt videnskabeligt organ, der giver videnskabelig rådgivning til nationale myndigheder og interesseorganisationer om fødevare risici.

Hovedfokus i det nordiske samarbejde på levnedsmiddelområdet har hidtil ligget på rådgivning, udredning og policyformulering baseret på arbejdet i 5 permanente faglige arbejdsgrupper under EK-Livs. Grupperne dækker kost og ernæring, levnedsmiddeltoksikologi og – mikrobiologi, levnedsmiddelkontrol og - lovgivning (se bilag 3) og leverer bl.a. forskningsbaserede risikovurderinger på fødevareområdet. En ny ad hoc gruppe om dyresundhed og –velfærd er under etablering. Gruppernes virke og projektvirksomhed giver grundlag for udvikling af de nationale forvaltninger og for påvirkning af levnedsmiddelovgivningen i EU og andre internationale fora.

I tillæg til disse arbejdsgrupper har EK-Livs har gennem nogle række år haft en række permanente netværk mellem myndighedsrepræsentanter på relevante områder

I Nordisk Ministerrådsregi findes der i dag ingen gruppe med specifikt ansvar for samarbejdet om forskning på levnedsmiddelområdet. Imidler-

tid er der i rapporten ”*Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i levnedsmiddelsektoren*” peget på behovet for at styrke samarbejdet om udvalgte områder af levnedsmiddelforskningen. I forbindelse med udarbejdelsen af rapporten identificerede man ved en workshop en række problemstillinger vedrørende fødevaresikkerhed, som man med fordel kunne håndtere i et fællesnordisk forskningssamarbejde blandt andet indenfor områderne:

- kemisk fødevaresikkerhed
- mikrobiel fødevaresikkerhed
- sikkerhed ved genmodificerede organismer (GMO)
- human ernæring (herunder guidelines for ernæringsmæssige risikogrupper)
- levnedsmiddelteknologiske processers betydning for kvaliteten af færdige levnedsmidler
- grænseværdier for indholdsstoffer i fødevarer
- fysiologiske og miljømæssige aspekter af allergi
- fælles nordisk system for måling og beregning af indtag af fødevarer,
- fælles nordiske metodikker til prøveudtagning og kontrol
- fælles nordiske metodikker til etablering af sporbarhed fra ”*table-to-farm*” og fra ”*throat-to-boat*”.
- forbedring af kommunikationen med forbrugerne, herunder forskningsmæssig analyse af erkendte forbrugerbarrierer

I rapporten *Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren* vurderes det, at faglige problemstillinger fra primærproduktion til forbrugerledet stort set er ens i Norden. Der er behov for bedre viden om og overblik over karakteristika for fødevarers sikkerhed, sundhed og kvalitet. Myndighederne har behov for forskningsbaserede risikovurderinger både som led i deres nationale indsats og i det internationale samarbejde. Samtidig er forsknings- og uddannelsesmiljøerne inden for disse områder små i alle de nordiske lande.

Rapporten anbefaler derfor, at der tages initiativer til at styrke disse forsknings- og uddannelsesmiljøer i Norden (herunder den forvaltningsrettede forskning). Det kan både medvirke til, at de nordiske forskere får større andel af EU’s forskningsmidler, og at de forstærker den nordiske indflydelse på de internationale risikovurderinger, som er en betingelse for en fortsat smidiggørelse af den kraftigt stigende internationale handel med dokumenteret sikre og sunde kvalitetsfødevarer.

I rapporten anbefales derfor at der på nordisk plan investeres på 3 områder:

- Postgraduate uddannelser der er relevante for praktisk anvendelse indenfor fødevareområdet, herunder risikovurdering.
- Basal og anvendt forskning i risikovurdering.
- Etablering og udbygning af nordiske forskernetværk vedrørende fødevarsikkerhed, ernæring, dyresundhed og dyrevelfærd.

Disse 3 områder dækkes som nævnt ikke i dag af EK-Livs, men er opgaver, der naturligt kan høre hjemme under det foreslåede rammeprogram.

4.4 Udfordringer for højere uddannelser – behov for udbygget nordisk samarbejde

Med udgangspunkt i ”Bologna-aftalen” arbejder en lang række europæiske lande sammen om at synkronisere de højere uddannelser opdelt i en Bacheloruddannelse på mindst 3 år efterfulgt af en Master og eventuelt en PhD grad. Dette arbejde skal gøre det nemmere for studerende at sammensætte en uddannelse på tværs af lande og institutioner og bidrage til gensidig godkendelse af uddannelser på tværs af landegrænser.

Der er stigende konkurrence internationalt mellem universiteter om de bedste studenter og i forhold til f.eks. USA, er antallet af studerende fra andre dele af verden der vælger at studere i Europa begrænset. Hvis dette forhold skal forandres og hvis man vil fastholde stærke forsknings- og uddannelsesmiljøer i de nordiske lande og i Europa er det afgørende at sikre høj kvalitet, synlighed og prestige i de højere uddannelser. Det kan i Norden bedst realiseres ved tæt samarbejde imellem uddannelsesinstitutioner.

Det er væsentligt at skabe gode muligheder for mobilitet og dermed større valgmuligheder for studenter. Med øget mobilitet følger også øget kvalitet i uddannelser og dermed bedre muligheder for også at tiltrække studenter og forskere, der ellers ville vælge universiteter udenfor Norden.

Mange ser i dag betydningen og nytten af tæt samarbejde om uddannelser i form af ”*sharing of competence*” eller ”*division of competence*”, specielt når det gælder MSc og PhD niveauerne. Det viser sig imidlertid at være svært at etablere i praksis og der er behov for gode eksempler, der kan bane vej for et sådant samarbejde. Samtidig er begreber som *joint degrees* og *double degrees* blevet almen praksis, hvor man kan sammenstykke en uddannelse med kurser fra flere universiteter, eller hvor man i tillæg til f.eks. en kandidatuddannelse fra ét universitet tager en Mastergrad fra et andet universitet. Dette stiller store krav til udvikling af akkrediteringssystemer og konsekvent brug af f.eks. *European Credit Transfer System* (ECTS). Det forventes at markedet for handel med uddannelser vil udvikle sig kraftigt i de kommende år.

NOVA samarbejdet

De nordiske universiteter indenfor landbrugsvidenskaberne (jordbrug, skovbrug, veterinærmedicin og fødevarer) er kommet langt når det gælder samarbejde og arbejdsdeling indenfor højere uddannelse. *Nordic Veterinary and Agricultural University Network*, NOVA er et samarbejde mellem 7 landbrugsuniversiteter og fakulteter i de 5 nordiske lande, der er etableret i 1995. NOVA har til formål at skabe en platform for effektivt og innovativt samarbejde om videnskabelig uddannelse, læring og forskning. Målet er at skabe en fælles profil og arbejdsdeling, der udnytter de enkelte medlemmers styrker navnlig på områder, hvor de enkelte lande ikke er stærke nok til at udvikle deres egen ekspertise.

I de seneste år har alle NOVA's medlemsuniversiteter været udsat for finansielle nedskæringer og faldende studenterrekruttering til visse uddannelsesområder. Samtidig er der behov for, at universiteterne øger specialiseringen indenfor flere videnskabsområder. Det betyder, at det kan være svært at fastholde specialister på højt internationalt niveau indenfor alle forsknings- og uddannelsesområder, navnlig de små anvendelsesorienterede områder.

Tidligere udredninger i NMR regi på jord- og skovbrugsområdet (senest *"Implementering av ett nordisk forsknings- og uddannelsesrom på jord- og skogbruksområdet, ANP 2003:724*) har foreslået et antal modelområder, hvor det har været tanken at følge og beskrive processerne og analysere resultaterne for at kunne overføre erfaringerne til fremtidige samarbejdsprojekter.

I den nævnte udredning foreslås det over en 5-årsperiode at kortlægge og fjerne hindringer og skabe de nødvendige incitamenter. Det foreslås at finansieringen af disse modelprojekter deles (50/50) mellem NMR og de deltagende institutioner.

I 2004 prioriterer NOVA samarbejde om MSc netværk indenfor områderne agroøkologi, akvakultur, landbrugsteknik (*biosystems engineering*), plantepatologi, fødevareteknologi, hortikultur, *urban greening* og *urban forestry* samt veterinærmedicin. NOVA har et samarbejde om udvikling af MSc uddannelser med de tre baltiske lande gennem det såkaldte NOVA-BOVA samarbejde. Udvikling af stærke og stabile nordiske netværk mellem de forskellige fagområder udgør fundamentet for et produktivt og effektivt uddannelsessamarbejde. Dette kan bidrage til stærkere og mere internationalt konkurrencedygtige nordiske forskningsmiljøer.

NOVA har siden etableringen satset stærkt på at udvikle nordiske forskeruddannelseskurser og anvender omkring 40-50% af de interne NOVA ressourcer (ca. 3 mio. SEK per år) til dette formål svarende til omkring 15 kurser/år. Ca. 300-350 hovedsagelig forskerstuderende deltager årligt i disse kurser, hvoraf en del organiseres i samarbejde med NorFA, der også støtter baltiske deltagere.

Nordic Marine Academy

På fiskeriområdet er der et uudnyttet potentiale for tættere samarbejde mellem institutioner om uddannelse og forskeruddannelse. Som tidligere nævnt er der, som pilotforsøg iværksat et femårigt program *Nordic Marine Academy 2004-2009* sammen med Nordisk Forskeruddannelsesakademi (NorFA), som skal styrke efter og videreuddannelse over et bredt felt og mange niveauer. Programmet henvender sig til studerende, forskere, embedsmænd og ansatte i industrien. Det skal bidrage til efteruddannelse og erhvervsrettede kurser, innovations- og kompetenceopbygning samt udbud af forskerkurser.

NorFA's forskeruddannelsesaktiviteter

NorFA uddeler hvert år omkring 40. mio. NOK til aktiviteter, der har til formål at øge kvaliteten på forskeruddannelser samt øge forskermobiliteten i Norden og Nordens nærområder. NorFA støtter i 2004 omkring 65 forskernetværk (18 mio. NOK) og 30 forskeruddannelseskurser (9 mio. NOK) fordelt på alle forskningsområder. Hertil kommer støtte til planlægningsaktiviteter, individuel mobilitet og udveksling af gæsteprofessorer.

Årlig støttes omkring 5-6 NorFA-netværk og 3-4 forskerkurser indenfor området jord- og skovbrug, fiskeri og levnedsmidler. Ansøgningerne bedømmes af eksterne sagkyndige og endelig beslutning træffes af NorFA's bestyrelse. Indenfor jord- og skovbrugsområdet sendes ansøgninger til NKJ og SNS for bedømmelse. NorFA samarbejder også med NOVA i forbindelse med ansøgningsprocedure og samordning af ansøgningsbehandling for forskeruddannelseskurser. Både NorFA og NOVA har ansøgningsfrist i begyndelsen af maj og stort set fælles støttevilkår for forskerkurser.

4.5 Udfordringer for nordisk samarbejde om forskning og innovation

Nordisk Ministerråd for næring (MR-næring) besluttede i 2003 at få udarbejdet et program for sektorens innovationspolitiske samarbejde frem til år 2010. Et forslag til programmet beskrives i publikationen: *Nordisk styrka, nationell nytta och global excellence: Förslag till nordiskt innovationspolitiskt samarbetsprogram 2005- 2010*. Rapporten behandles af EK-næring 24. maj og MR-næring 3. september 2004. Den er præsenteret for EK-U den 12. maj.

Et af formålene med rapporten er at beskrive den fremtidige profil for de næringslivsrelaterede satsninger på innovation og tydeliggøre sektorens bidrag i en bredere satsning på Norden som internationalt fremtræden innovations- og kundskabsmiljø. Dette gælder ikke mindst relationen til uddannelse og forskningssektoren (MR-uddannelse), som har gennem-

ført en lignende analyse med forslaget om etablering af *Nordic Research and Innovation Area* (NORIA).

Rapporten konstaterer, at der er gode muligheder for at udvikle samarbejdet mellem forskningspolitik, næringspolitik og innovationspolitik, det såkaldte *triple helix* samarbejde. Fokus for samarbejdet er at fremme et velfungerende socialt, legalt, administrativt og økonomisk system for innovativt og nyskabende tilvækst indenfor næringslivet.

Udgangspunktet for rapportens forslag er en vurdering af at ”de nationella innovationssystemen i Norden är internationellt sett små och därtill av naturliga skäl specialiserade på den typ av företag som dominerar de olika ländernas näringsliv. Kombinationen av småskalighet och specialisering minskar tyngden och bredden i innovationspolitiken – internt inom länderna såväl som i förhållande till de satsningar som görs i EU/EES- och OECD-sammanhang. Det medför också att företag med avvikande förutsättningar och verksamhetsprofil ibland kan ha svårt att fullt ut dra nytta av hemlandets innovationspolitiska satsningar.”

Rapporten foreslår at de nordiske lande ”Genom ett systematiskt och pro-aktivt samarbete mellan de nationella innovationssystemen skall Norden i framtiden kunna erbjuda sina inbyggare och sitt näringsliv en samlad innovationsmiljö som hör till de främsta i världen beträffande tillgängliga resurser, kompetensbredd, inriktning på miljömässigt hållbar tillväxt, förmåga till anpassning och policylärande.”

Rapporten foreslå følgende tre samarbejdsområder for perioden 2005 – 2010 for at udbygge et konkurrencekraftig nordisk innovationsmiljø:

1. Tvärnationellt samarbete på den *strategiska policynivån* i syfte att utveckla en ömsesidig lärandeprocess som främjar en mer innovativ innovationspolitik i de nordiska länderna.
2. Gränsöverskridande samspel mellan de operativt inriktade nationella innovationssystemen i syfte att skapa större möjligheter för företag och andra viktiga ’innovationsaktörer’ att utnyttja ett bredare spektrum av finansiella resurser, kontaktnät och kunnande oavsett var i Norden man har sin ’hemmapas’.
3. Profilerade ’spjutspetssatsningar’ på väl synliga företagsnätverk uppbyggda kring produkter, teman, geografiska kluster eller innovativa idéer avsedda att tydliggöra de positiva synergieffekterna i ett resultatnriktat nordiskt samarbete.

Det foreslås ”att näringssektorns centrum för operativt nordiskt innovationssamarbete (det nordiska innovationscentret NICE) fortsätter att utveckla och expandera sin verksamhet som drivande nav i ett antal gränsöverskridande nätverksprojekt vilka på ett konkret plan demonstrerar det nationella mervärdet i nordisk samverkan. Projektaktiviteten bör i första hand struktureras kring följande typer av nordiska innovationsnätverk:

- Geografiske klusterbildninger i nordiske grænsregioner
- Føretags- og forskningsnetværk kring teknologi- og forskningstunga innovationsprojekt
- Føretags- og kompetensnetværk kring produktionsområden vilka inte är utpräglat beroende av naturvetenskapligt-tekniska forskningsinsatser
- Føretags- og kompetensnetværk kring projekt inom s.k. kreativa produktutvecklingsområden

Nordisk Innovationscenter (NICE) får således en central rolle i det nordiske samarbejde og vil være en væsentlig samarbejdspartner også for Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler.

4.6. Integration af miljøhensyn og andre tværgående temaer.

Både på fiskeri og jord- og skovbrugsområdet findes der selvstændige strategiplaner for integration af miljøhensyn: Nordisk miljøstrategi for jord og skovbrug 2001-2004 og Nordisk miljø og fiskeristrategi 1999 – 2002. Samtidig er der under embedsmandskomiteerne NEFS og NEJS nedsat selvstændige faggrupper med eget budget, der skal realisere intentionerne i de to strategiplaner. Dette virker ikke optimalt og det foreslås at miljøhensyn og andre tværgående temaer så vidt muligt indarbejdes i et nordiske rammeprogram for forskning og uddannelse.

5. Forslag til et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler.

5.1 Formålet med et nordisk rammeprogram

Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler (FJSL) skal samle Nordisk Ministerråds aktiviteter på FJSL området og bidrage til samarbejde med tilgrænsende områder. Det er især væsentligt at programmet gennemføres i tæt kontakt til de initiativer, der er iværksat af Ministerrådet for uddannelse og forskning (MR-U) om et *Nordic Research and Innovation Area* (NORIA) samt af Ministerrådet for næringspolitik (MR-N) om et *Nordisk Innovationspolitisk Samarbetsprogram 2005-2010*.

I den nuværende organisering af det faglige samarbejde på FJSL området er der etableret et større antal fagkomitéer med selvstændigt budget og opgaver, der i mange tilfælde overlapper hinanden. Det foreslås, at et nordisk rammeprogram bliver en ”paraply” for koordinering af samarbejdet mellem disse faggrupper, hvor det har nordisk nytte, relevans og kvalitet.

Samtidig vurderes det, at organiseringen af Ministerrådet for fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler (MR-FJSL) med tre embedsmandskomitéer og en overliggende koordinationsgruppe udgør en kompliceret ledelsesorganisation, som stiller store krav til koordinering og rationaliseringen af de faglige opgaver mellem de mange aktører på FJSL området.

Ved at samle samarbejdet om forskning og uddannelse i et rammeprogram som en ”paraply” over de fire fagområder har man muligheder for at forbedre koordineringen og kvaliteten af forskningsarbejdet, begrænse duplikeringer og forbedre arbejdsdelingen. Et rammeprogram kan bidrage til at synliggøre nordisk forskning overfor forskningsmiljøer udenfor Norden, synliggøre de eksisterende aktiviteter overfor nationale fagmiljøer og finansieringsorganer, skabe synergi mellem aktiviteterne samt rationalisere det nordiske samarbejde. Tilsvarende vil et rammeprogram kunne styrke samarbejde om uddannelse på området.

Indenfor rammeprogrammet skal der løses opgaver, som er højt prioriteret nationalt, og som med fordel kan løses i nordisk regi frem for i nati-

onalt eller internationalt regi. Programmet skal udgøre en organisatorisk ramme som sikrer, at de begrænsede fælles ressourcer fra Nordisk Ministerråd anvendes som *seed-money* indenfor en fælles strategi, som kan tiltrække betydelig medfinansiering fra nationale kilder.

Rammeprogrammet skal bidrage til:

- at medfinansiere samarbejde om forskning og uddannelse på strategisk udvalgte områder, baseret på nationale prioriteringer med en kombination af national og nordisk finansiering
- at skabe bedre muligheder for arbejdsdeling, koordinering og kvalitetssikring på de fire fagområder om forskning og uddannelse i Norden
- at varetage nordiske interesser i forhold til Nordens nærområder, EU og internationale organisationer indenfor programmets område

Der foreslås et tidsbegrænset program på 5 år med mulighed for forlængelse baseret på en evaluering efter 3 år. Det samlede program styres af en mål- og resultatkontrakt, som indgås med Nordisk Ministerråd og eventuelt andre tilskudsgivere. Mål- og resultatkontrakten fastsætter de rammer og prioriterede områder, som programkomiteen og fagkomitéerne skal arbejde under i den fem-årige periode.

5.2 Programaktiviteter og prioriteringer

Programmet skal støtte opgaver indenfor forskning og uddannelse, som giver en merværdi til nationale tiltag ved at løses i nordiske regi. Forskning forstås i denne sammenhæng bredt rækkende fra strategisk grundforskning til anvendelsesorienterede emner, der kan være relevante for næringslivet og for myndigheder.

Indenfor Ministerrådet for FJSL er der varierende praksis for, hvor opgaver om analyser og udredninger er placeret. På levnedsmiddelområdet og på jordbrugsområdet har ministerrådet placeret dette ansvar i en række arbejdsgrupper direkte under embedsmandskomiteernes ansvar (EK-livs og NEJS), mens ministerrådet på områderne fiskeri og skovbrug også udnytter ekspertisen i henholdsvis NAF og SNS. Ligeledes er samarbejdet om rådgivning og udredning på fiskeri- og jordbrugsområdet med miljøsektoren placeret i selvstændige arbejdsgrupper under de respektive embedsmandskomiteer. Arbejdsgruppen vurderer, at rådgivning og analyser er ikke et centralt ansvarsområde for et forsknings- og uddannelsesprogram, og at disse opgaver som hovedregel holdes adskilt fra rammeprogrammet.

For at sikre tæt sammenhæng mellem nationale og nordiske prioriteringer er det væsentligt, at mindst halvdelen og gerne mere af samarbejdsprojekternes omkostninger dækkes af national finansiering. De akti-

viteter, som finansieres indenfor programmet skal have høj videnskabelig relevans og kunne lede til bedre forskningskvalitet eller bedre resultater end hvis de blev udført nationalt. Samtidig bør programmet kunne bidrage til ressourcebesparelse, arbejdsdeling, vidensudbytte og eventuel bedre udnyttelse af unik videnskabelig udrustning.

Programmet bør støtte forskning og uddannelse indenfor et antal udvalgte strategiske forskningsområder, der besluttet af programmets fagkomiteer med udgangspunkt i nationale prioriteringer. I et vist omfang bør programmet også kunne støtte ”fri forskning” baseret på ansøgninger efter et ”bottom up” princip. Men med de begrænsede fælles nordiske midler, der er til rådighed, vil programmet ikke få karakter af et nordisk forskningsråd eller en nordisk forskningsfond for FJSL området.

I sin bevillingspraksis bør programmet kun støtte de bedste institutioner, forskere og forskergrupper, men også være åbent for endnu ikke veletablerede unge forskere og nye forskningsområder.

Det vurderes at et nordisk program vil have størst effekt ved at støtte:

Forskning

- Forskningsprojekter og forskernetværk
- Institutionsnetværk
- Samarbejde om udnyttelse af større infrastruktur faciliteter

Uddannelse, forskeruddannelse

- Nordisk samarbejde om forskeruddannelse, forskerskoler og forskermobilitet
- Netværk og modelprojekter på MSc niveau mellem NOVA institutioner og andre uddannelsesinstitutioner.
- Samarbejde om kompetenceopbygning og efteruddannelse i erhvervslivet på særlig prioriterede områder

Innovationsprojekter

- Samarbejdsprojekter om udnyttelse og overførsel af ny teknologi
- Netværk mellem forskningsinstitutioner og private virksomheder

5.3 Organisation og indhold af programmet

Programmet skal basere sig på det allerede etablerede forskningssamarbejde indenfor de fire fagområder: fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler, som i dag varetages af NAF, NKJ og SNS. På levnedsmiddelområdet findes ingen selvstændig forskningsgruppe, men NKJ støtter i et vist omfang også projekter om levnedsmiddelsikkerhed, genteknik, dyresundhed og dyrevelfærd. Der er således behov for en væsentlig udvikling af samarbejdet om levnedsmiddelforskningen.

Som udgangspunkt vil det være ønskeligt, at opnå størst mulig synergi mellem de fire fagområder, hvilket taler for at samle det overordnede ansvar i én programkomite med ansvar for forskning på hele fagområdet³. Samtidig er der i mandatet for dette opdrag understreget at ”velfungerende nordisk samarbejde indenfor de berørte områder ikke må forringes”.

Det er derfor væsentligt at konstatere, at det nordiske samarbejde i dag er organiseret på forskellige vis på de enkelte fagområder. Indenfor skovbrugsforskning er der i regi af SamNordisk Skovforskning (SNS) etableret et formaliseret og velfungerende samarbejde mellem institutioner med stor national medfinansiering. På fiskeriområdet finansieres aktiviteter i regi af NAF fortrinsvis af Nordisk Ministerråd. På jordbrugsområdet finansierer nationale forskningsråd og andre finansierer via NKJ forskningsprojekter og netværk. I tillæg drives samarbejdsprojekter i regi af Nordisk Veterinærvidenskabeligt Samarbejdsorgan (NKVet) og Nordiske Jordbrugsforskere Forening (NJF).

På uddannelsessiden er *Nordic Forestry Veterinary and Agricultural University Network* (NOVA) en central aktør, der samarbejder med andre forsknings- og uddannelsesinstitutioner.

På forskeruddannelsesområdet er NorFA en central aktør og på industriforskerområdet har NICE tidligere været ansvarlig for et nordisk program for erhvervsforskeruddannelse.

Med udgangspunkt i denne nuværende organisering og ansvarsfordeling for det nordiske samarbejde præsenteres i næste afsnit et forslag og tre alternativer til mulige organisationsmodeller for et nordisk rammeprogram.

5.3.1 Forslag til programstruktur

Det foreslås, at Nordisk Ministerråd opretter en *programkomite* med repræsentanter for de fire fagområder samt 2 *fagkomiteer*.

Man kunne ud fra et ønske om en meget enkelt organisation foreslå at samle ansvaret i én fælles fagkomité for forskning og uddannelse på alle fire fagområder: fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler. Imidlertid har skovbrugsområdet mere fagligt fællesskab med den træbaserede industriforskning samt miljø- og energiforskningen end med fiskeri- og levnedsmiddelforskningen. Det foreslås derfor, at det veletablerede samarbejde mellem institutioner på skovbrugsområdet videreføres i regi af SamNordisk Skovforskning (SNS).

De øvrige tre områder: fiskeri, jordbrug og levnedsmidler samles i én fagkomité. De eksisterende fagkomiteer NAF's og NKJ's ansvar for forsknings- og uddannelsesaktiviteterne overføres til den nye fagkomité's ansvar. Det vurderes at denne model vil skabe den størst mulige synergi

³ I Evaluering af Handlingsplan for Nordisk jord- og skovbrugssamarbejde 2001-2004, ANP 2004:725 argumenteres for at samle al forskning på FJSL området i et organ: NordForsk

mellem de tre fagområder, som også har den største faglige berøringsflade. Fagkomiteen må sikre en rimelig balance i bevillingerne til de tre fagområder og samtidig arbejde ud fra et grundprincip om fri konkurrence og højest mulige kvalitet.

Programkomiteen, som består af repræsentanter for de to fagkomiteer, varetager ansvaret for fælles programaktiviteter. Skulle man på et senere tidspunkt beslutte at sammenlægge de to fagkomiteer vil der ikke være behov for en programkomité. (se fig. 1 og bilag 1).

Programkomitéen

Programkomiteen skal have ansvar for at skabe sammenhæng og synergi mellem fagprogrammerne på områder, hvor det er relevant og aktuelt udfra et nordisk nytte perspektiv. Programkomiteen iværksætter og bevilger penge til en række aktiviteter, som er af fælles interesse for programmet, herunder samarbejde om uddannelse, forskeruddannelse og mobilitet.

Programkomitéen får ansvar for koordinering af samarbejde om

- uddannelse, forskeruddannelse og kompetenceopbygning i samarbejde med NorFA, NOVA, andre forsknings- og undervisningsinstitutioner, under hensyn til at opbygning og nedprioritering af forskningsmiljøer bør ske udfra et nordisk helhedssyn
- national tilpasning af regelværk på undervisningsområdet, herunder *joint degrees*, *double degrees* og handel med uddannelser
- integration af miljøhensyn og andre tilgrænsende fagområder
- synliggørelse af det nordiske samarbejde på JSFL området
- innovation og teknologioverførsel sammen med NICE og erhvervslivet i Norden
- uddannelse og forskning med et Nordisk Forskningsråd inden for ministerrådet for uddannelse og forskning (MR-U), hvis et sådant etableres
- udvikling af nye satningsområder i det omfang Ministerrådet for FJSL ønsker at samarbejde nordisk

Programkomiteen skal desuden løbende at vurdere og justere programets virksomhed indenfor de rammer, som fastsættes af Nordisk Ministerråd i programmets mål- og resultatkontrakt.

Programkomiteen skal hvert år afgive en rapport til MR-FLSL og andre finansierer om sin virksomhed. Rapporten skal indeholde en afrapportering fra hver af fagkomiteerne.

Det foreslås at programkomitéen får 5 medlemmer: én repræsentanter for de fire fagområder udpeget blandt medlemmerne af de 2-4 fagkomiteer samt en repræsentant udpeget af NOVA. Hertil kommer eventuelt

observatører fra NICE og NorFA. Programkomiteens medlemmer skal repræsentere kompetencer indenfor hele FJSL området.

Formanden og de øvrige medlemmer udpeges formelt af MR-FLSL i deres personlige egenskab for en periode på 3 år med mulighed for forlængelse i yderligere 2 år.

Fagkomitéerne

Fagkomitéerne har det samlede faglige og budgetmæssige ansvar for at gennemføre komitéernes arbejdsprogram i overensstemmelse med deres mål- og resultatkontrakter, som indgår i en samlet resultatkontrakt for rammeprogrammet. Det betyder at fagkomiteerne har bevillingskompetencen til projekter på deres respektive fagområder.

Fagkomiteernes medlemmer bør være forskere eller forskningskyndige og repræsentere universiteter og andre forskningsinstitutioner. Ministerier og myndigheder bør ikke være repræsenteret i fagkomiteerne eller i programkomiteen.

Nordisk Ministerråd har ansvaret for fordeling af budget til de to fagkomiteer og til programmets fælles indsatsområder samt for godkendelse af programmets mål- og resultatkontrakter samt programmets årsrapporter.

5.3.2 Fordele og udfordringer ved den foreslåede programmodel

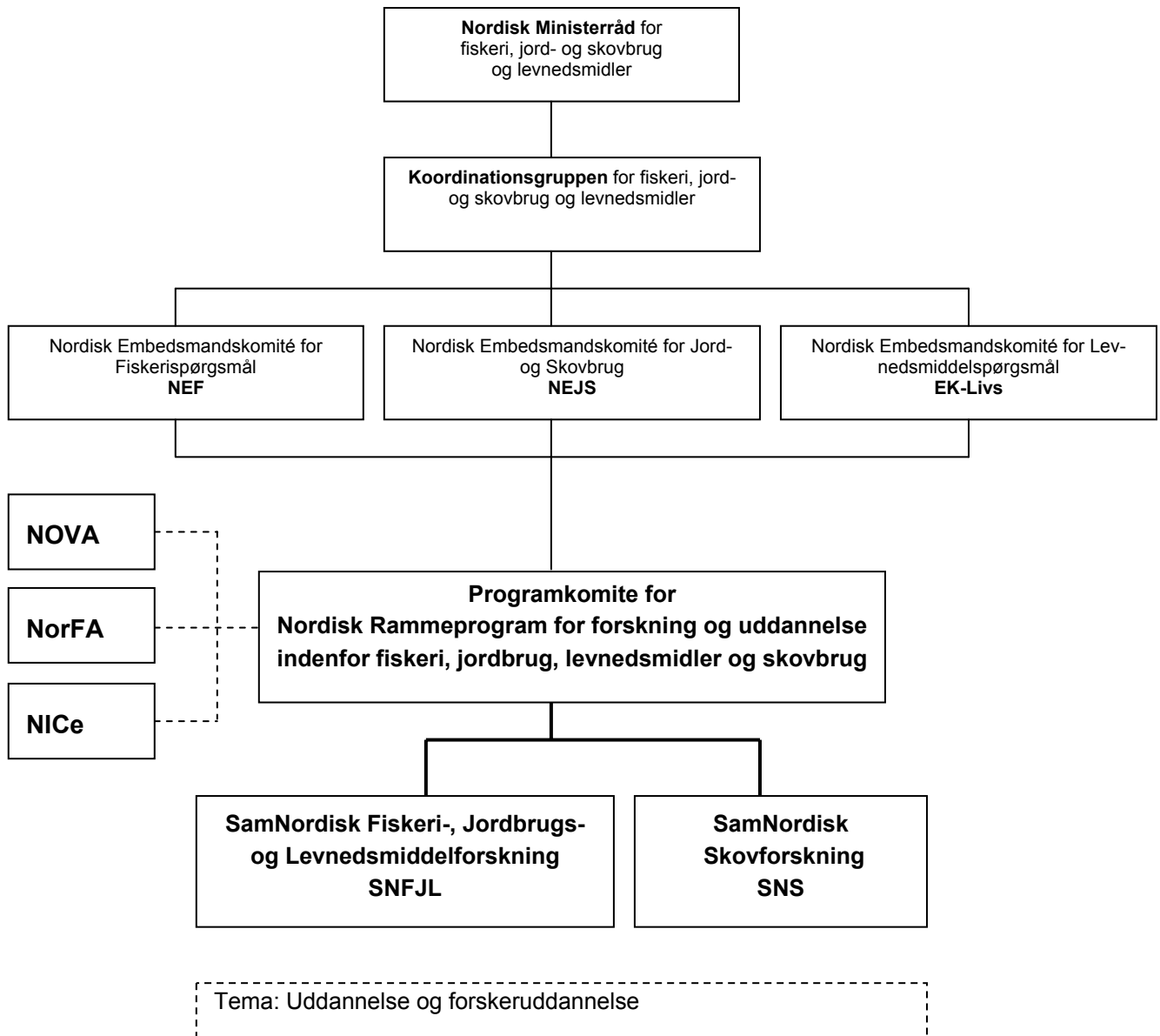
Forventede fordele ved det foreslåede rammeprogram:

- Med et rammeprogram skabes der en fællesorganisation, der kan bidrage til at synliggøre forskning på hele FJSL området overfor forskningsmiljøer i og udenfor Norden.
- Der skabes bedre muligheder for koordinering, kvalitetssikring og arbejdsdeling mellem de fire fagområder samt muligheder for at synliggøre de eksisterende aktiviteter overfor nationale fagmiljøer og finansieringsorganer.
- Der skabes muligheder for at styrke og opbygge områder af fælles interesse f.eks. Nordisk uddannelse og forskeruddannelse.
- Der skabes en organisatorisk ramme om forskning på hele FJSL-området som kan give nationale tilskudsgivere en sikkerhed for at deres bidrag modsvares af et kendt budget fra NMR.
- Et rammeprogram kan øge interessen fra forskellige kategorier af nationale bidragsydere til at medfinansiere nordiske aktiviteter

Forventede udfordringer

- Der er behov for en klar ansvarsfordeling mellem et uddannelses- og forskningsprogram og de aktiviteter, der sættes i gang af embedsmandskomiteerne om rådgivning og udredning, så man undgår unødvendigt overlap.
- Programmet skal dække over fagområder, der ikke alle har potentielle samarbejdsflader. De alternative modeller der foreslår flere fagkomiteer vil derfor have en stor udfordring om koordinering.

Fig. 1. Forslag til organisationsmodel for et nordisk rammeprogram for uddannelse og forskning med to fagkomiteer, én for FJL-området og én for skov-området (SNS), samt en programkomite for programmets fælles aktiviteter.

5.3.3 Alternative modeller

Alternative modeller til hovedforslaget er blevet diskuteret i arbejdsgruppen. Disse modeller indebærer færre omstruktureringer af den nuværende situation og har færre muligheder for samordning. Afhængig af budgettet for et rammeprogram er de forskellige alternativer mere eller mindre realistiske. Den største forskel mellem alternativerne er, hvordan men indplacerer levnedsmiddelforskningen i det samlede program. Levnedsmiddelforskningen kan enten få en selvstændig faggruppe, lægges sammen med jordbrugsforskningen eller placeres som et horisontalt forskningstema over områderne fiskeri og jordbrug.

Alternativ 1

I denne model foreslås det, at det overordnede ansvar for programmet varetages af en *programkomite* og det fagspecifikke ansvar af tre *fagkomitéer* på områderne: 1) fiskeri, 2) jordbrug og levnedsmidler samt 3) skovbrug, der modsvarer de eksisterende fagkomiteer: NAF, NKJ og SNS og med levnedsmidler lagt sammen med jordbrug, (se figur 2).

Fordelen ved denne model er, at den kan bygge videre på det allerede eksisterende arbejde under NAF, NKJ og SNS. Levnedsmiddelområdet dækkes i et vist omfang allerede af NKJ, men levnedsmiddelforskning relateret til fiskeri må koordineres med NAF og anden levnedsmiddelforskning må prioriteres indenfor den nye faggruppe.

Alternativ 2

I denne model foreslås det, at det overordnede ansvar for programmet varetages af en *programkomite* og det fagspecifikke ansvar af tre *fagkomitéer* på områderne: 1) fiskeri, 2) jordbrug og 3) skovbrug, der modsvarer de eksisterende fagkomiteer: NAF, NKJ og SNS. (se figur 3).

I programmet har programkomiteen ansvar for tildeling af midler til en række horisontale temaområder som: levnedsmiddelforskning, miljøforskning, uddannelse og forskeruddannelse samt andre områder, der er politisk højt prioriterede.

For levnedsmiddelområdet betyder det, at forskning relateret til fiskeri og jordbrug varetages af disse faggrupper, mens det skaber vanskeligheder for den del af levnedsmiddelforskningen, der ikke umiddelbart relaterer sig til fiskeri- og jordbrugsforskningen.

Alternativ 3

I denne model foreslås det, at det overordnede ansvar for programmet varetages af en *programkomite* og det fagspecifikke ansvar af 4 *fagkomitéer* på områderne: 1) fiskeri, 2) jordbrug, 3) levnedsmidler og 4) skovbrug (se figur 4). I tillæg til de allerede eksisterende fagkomitéer NAF, NKJ og SNS oprettes en fagkomité for levnedsmiddelforskning. Ved at oprette en ny fagkomité for levnedsmiddelforskning øges synligheden på dette politisk højt prioriterede område. Det vurderes, at levnedsmiddel-

forskningen har den største interesseflade til jordbrugsområdet men også en stor relevans for fiskeriområdet.

Af hensyn til ensartetheden i betegnelserne anvendes navnene: SamNordisk Fiskeriforskning (SNF), SamNordisk Jordbrugsforskning (SNJ), Samnordisk Levnedsmiddelforskning (SNL) og SamNordisk Skovforskning (SNS) for fagkomitéerne på de fire hovedområder. Fagkomitéerne baseres på de eksisterende fagkomitéer NAF, NKJ og SNS med de justeringer, der måtte være behov for.

Fig. 2. **Alternativ 1** til organisationsmodel for et nordisk rammeprogram for uddannelse og forskning, med en central programkomite, tre fagkomiteer.

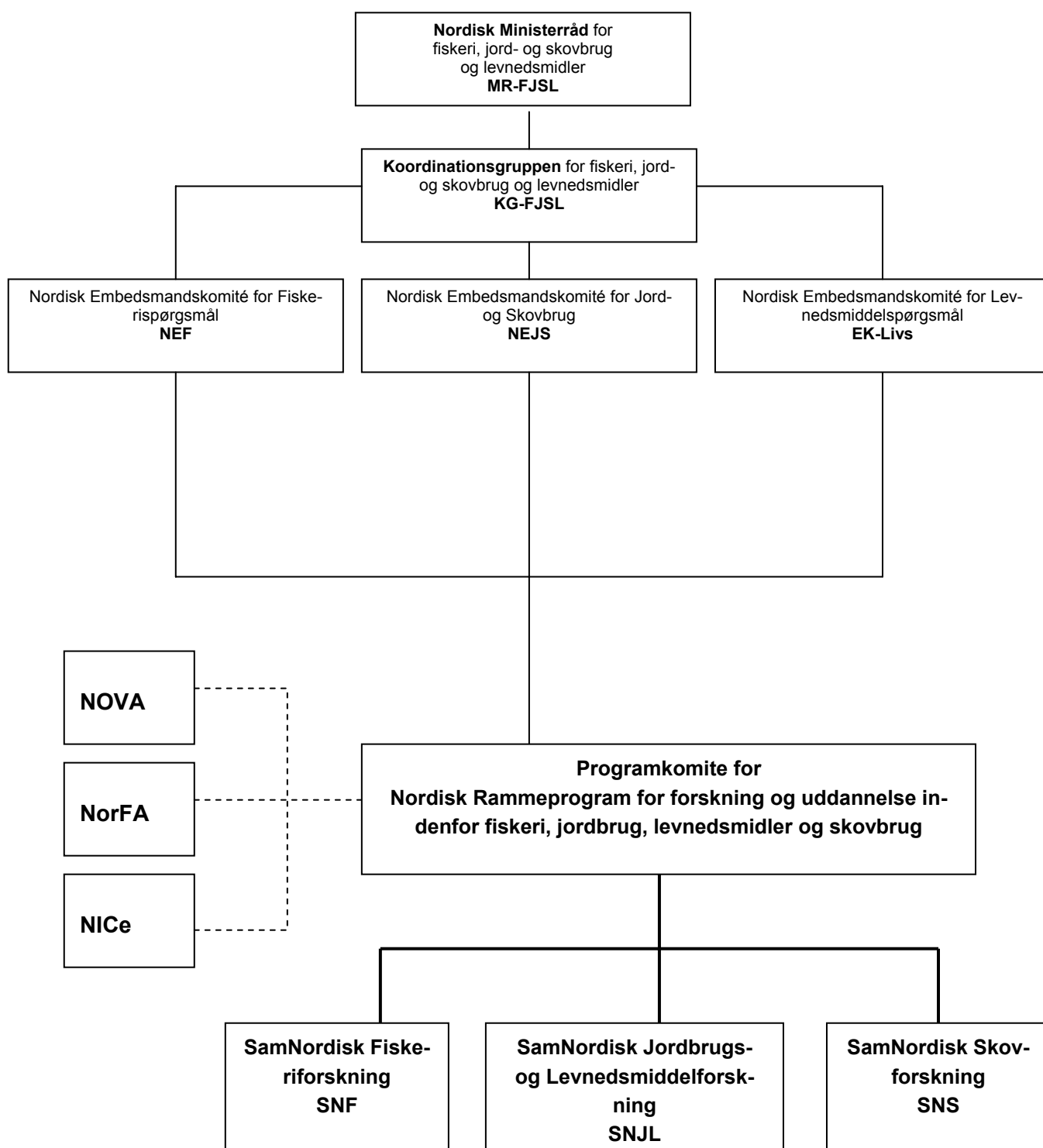

Fig. 3. Alternativ 2 til organisationsmodel for et nordisk rammeprogram for uddannelse og forskning, med en central programkomite, tre fagkomiteer og en række horisontale temaer.

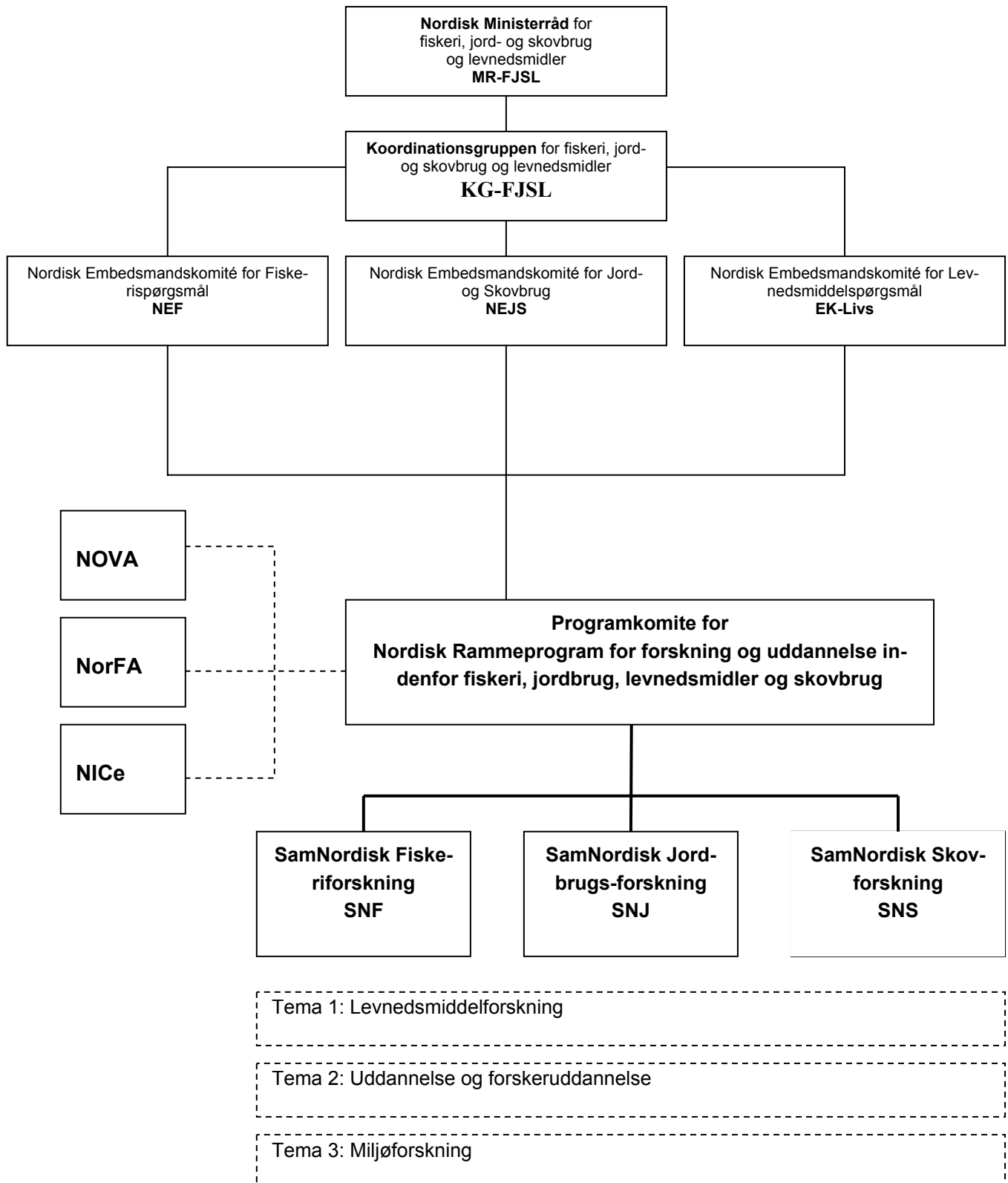
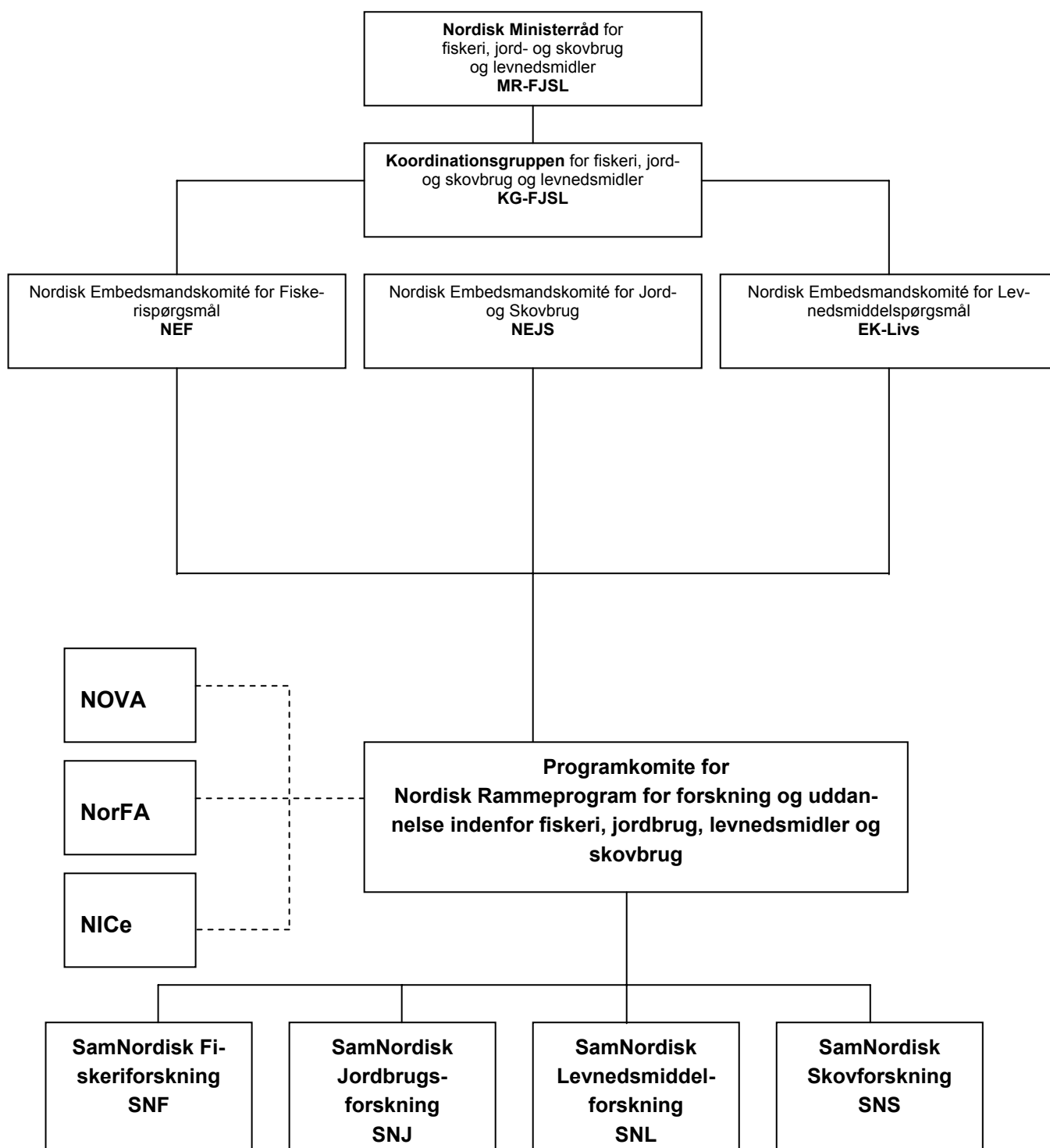

Fig. 4 **Alternativ 3** til organisationsmodel for et nordisk rammeprogram for uddannelse og forskning, med én central programkomite og fire fagkomitéer.

5.4 Sekretariat og administration

Sekretærbistanden til et rammeprogram bør udnytte de allerede eksisterende sekretærressourcer, der bør samarbejde om udvikling af administrativ praksis, kvalitetssikring af ansøgninger og resultatrapportering.

Alternativt kan administrationen af et samlet program efter licitation overlades til NOVA, et nationalt forskningsråd eller til NorFA.

5.5 Kvalitetssikring og formidling

Det er afgørende for kvaliteten af programmets aktiviteter, at der skabes konkurrence om finansieringen. Den faglige vurdering (*peer review*) af ansøgninger bør udnytte de eksisterende behandlingsrutiner i nationale forskningsråd, mens beslutningen om prioritering og bevilling af ansøgninger skal ligge hos fagkomitéerne. Da det foreslås, at forskningsrådene udpeger repræsentanter til fagkomiteer, forventes det, at der nemt kan skabes konsensus om fagkomitéernes ansvar. I vedtægterne for programmet beskrives de habilitetsregler, som både programkomiteen og fagkomiteerne skal arbejde under.

Formidling

Det er væsentligt, at resultaterne af programmets virksomhed formidles hurtigt og effektivt til nationale forskningsmiljøer og andre interessenter. Det anbefales derfor i tillæg til de normale formidlingskanaler via anerkendte periodika m.m. samtidigt at udnytte moderne IT-redskaber til at formidle resultater internt mellem deltagerne og til andre interesserede. Dette kan gøres via hjemmesider, elektroniske nyhedsbreve, Internet konferencer m.m.

Programkomiteen pålægges desuden, at formidle programmets resultater i en årlig rapport til Nordisk Ministerråd.

5.6 Forventede resultater

Et nordisk rammeprogram vil først og fremmest kunne blive en katalysator for et formaliseret samarbejde mellem forskergrupper og forskningsinstitutioner. Men også nationale forskningsråd og andre finansieringskilder vil få muligheder for at koordinere deres interesser i nordisk samarbejde. Med et rammeprogram kan man i en mindre skala teste, hvor langt man kan komme i nordisk regi med samfinansiering, stimulering af arbejdsdeling, transnationale projekter m.m. Man kan etablere en praksis og kriterier for fælles udlysning og kvalitetsbedømmelse af ansøgninger, der vil kunne anvendes i andre sammenhænge.

Programmet forventes konkret at bidrage til etablering af nye samarbejdsnetværk, nye uddannelser og kurser, forskningsprojekter, nordiske konsortier som også retter sig mod internationalt samarbejde.

5.7 Finansiering

5.7.1 Nuværende finansiering på FJSL området

Ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmiddelområdet (MR-FJSL) har i 2004 et budget på omkring 25,7 MDKK til projekter og ca. 12 MDKK til institutioner og projekter på genområdet (Nordisk Genbank og Nordisk genbank for husdyr), i alt 37,7 MDKK i 2004. Tabel 2 viser de nuværende budgetterne for 2003 og 2004 for (uden genområdet). Det kan konstateres, at området jord, skov, fiskeri og levnedsmidler har uforandret budget i perioden 2003-2004 og har reserveret 5.3 MDKK i en fælles projektpulje. I tillæg finansieres FJSL projekter fra Nordisk Ministerråds nærområde program og NMR's strategiske pulje.

Tabel 2: Budget udvikling FJSL 2003-2004 i TDKK

Budget	2003	2004		
Område	NMR bidrag	NMR bidrag	Nationale bidrag / Anden indtægt	Besluttende myndighed
Fællespulje Tværsektorielle arbejdsgruppe 3.007 MDKK Frie projektmidler 1.333 MDKK		4.340		KG-FJSL
Jordbrug og skovbrug				
3-6510-1 Projektmidler jord og skov	4.308	2.633		NEJS
3-6520-1 Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ)	1.089	710	100 % national medfinansiering fra forskningsråd og departementer	NKJ's bestyrelse
3-6540-1 Nordisk genbank for husdyr	3.134	3.178		
3-6581-1 Samnordisk Skogsforskning (SNS)	5.580	5.658	2/3 national medfinansiering ftv. fra institutioner	SNS's bestyrelse
Fiskeri				
3-6610-1 Projektmidler fiskeri	3.539	1.108		NEF
3-661045 Nordisk Arbejdsgruppe for Fiskerispørgsmål (NAF)	3.900	3.900	begrænset national medfinansiering	NAF's bestyrelse
Levnedsmidler				
3-6530-1 Handlingsplan for levnedsmiddelsikkerhed (for hele FJSL)	1.087	1.102		EK-livs, NEJS, NEF
3-6810-1 Projektmidler levnedsmidler	5.825	5.231	begrænset national medfinansiering	EK-livs.
Totalt	25.328	25.712		

Projektmidlerne er fordelt til de fire hovedfagområder og to fællespuljer (se bemærkning til 3-6530-1). De anvendes til forskellige typer af aktiviteter over hele spektret fra uddannelse, forskning til rådgivning og udredning (inkl. politikformulering). Men der er stor forskelle på, hvordan midlerne fordeles mellem de enkelte kategorier i de fagområder.

Af tabel 3 fremgår det, at ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmidler (MR-FJSL) anvender omkring 45% af projektmidlerne på uddannelse og forskning og omkring 55% på rådgivning, udredning og politikformulering.

Tabel 3. Oversigt over anvendelse af FJSL projektbudget 2004 i MDKK fordelt på aktiviteter

	Forskning	Uddannelse	Rådgivning, udredning og policyformulering	
Fiskeri	4.0 (NAF)	1.0*	1.1 (NEF)	
Jordbrug	0.7 (NKJ)	0.2		
Jord- og skovbrug			2.4 (NEJS)	
Skovbrug	5.6 (SNS)			
Levnedsmidler			5.6 (EK-livs)	
			1.1 (sikker mad)	
fællespulje			4.3**	
I alt	10.3	1.2	14.5	26.0
	40%	5 %	55%	100%

Tabellen viser at MR for FJSL anvender omkring 45% af budgettet på forskning og udannelse og omkring 55 % på rådgivning og udredning.

*) NorFA medfinansierer *Nordic Marine Academy* med 1 mio. kr.

**) MR-miljø medfinansierer miljørådgivning og -udredning med 50% i alt 2.5 mio. kr. fordelt på 1 MDKK til fiskeri samt 1.5 MDKK til jord- og skovbrug.

Der er endvidere reserveret 0.1 MDKK til energi/skovbrug og 0.333 MDKK til EK-konsument/levnedsmidler. Udisponeret beløb 1.333 MDKK.

5.7.2 Finansieringsbehov for et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse

Et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse, der dækker de fire områder, bør have et volumen på omkring 50-60 MDKK/år i 5 år (heraf bør mindst halvdelen komme fra nationale kilder). Med et mindre budget har det ingen mening at tale om et program, der skal kunne støtte samarbejde mellem universiteter og andre forskningsinstitutioner om forskeruddannelse, -mobilitet, forskning og institutionssamarbejde. En del af disse aktiviteter finansieres allerede i dag af Ministerrådets projektbudget med i alt ca. 11.5 mio. kr.

Forslag 1: Der tilføres nye midler til FJSL området

Det foreslås, at programmet får et årligt fællesnordisk budget på ca. 27 MDKK hvoraf omkring 15 MDKK må tilføres i tillæg til det eksisterende budget på 12 MDKK til forskning og uddannelse. Disse midler må tilføres som nye nordiske og/eller nationale midler og om nødvendigt delvist findes ved omprioritering indenfor det eksisterende nordiske projektbudget.

Nordisk Ministerråds bidrag må betragtes som *seed-money*, der sikrer, at programmet kan tiltrække national medfinansiering i betydeligt omfang.

Der bør forhandles med NorFA og Nordisk Innovations Center (NICE) om samfinansiering af specifikke aktiviteter.

Forudsætningen for at kunne realisere et rammeprogram for forskning og uddannelse er, at der kan afsættes tilstrækkelige midler til:

- forskning og institutionssamarbejde på alle fire fagområder
- fælles uddannelsesaktiviteter
- eventuelle horisontale temaer

Som foreslået ovenfor bør en programkomite have ansvar for fordeling af midler til fælles aktiviteter baseret på forslag fra de fire fagområder og samtidig for koordinering af arbejdet på hele området. Denne ansvarsfordeling er afhængig af om man realiserer den foreslåede hovedmodel eller et af de tre alternativer. De enkelte fagkomitéer har ansvar for aktiviteter på deres respektive områder, baseret på forslag til arbejdsprogram som indarbejdes i mål- og resultatkontrakter, der godkendes af MR-FJSL.

Tabel 4 viser et forslag til budget for et nordiske rammeprogram med et forslag til merbevilling til de fire fagområder. I udgangspunktet afsættes 5 MDKK til fælles aktiviteter fortrinsvis til uddannelse og forskeruddannelse og andre horisontale temaer, som kan søges i fri konkurrence af de fire fagområder. Til at styrke forskningen på de fire fagområder foreslås det, at der tilføres 10 MDKK. Dette vil give et samlet budget på omkring 25 MDKK/år. Hertil kommer en forventning om medfinansiering på alle fire fagområder fra nationale kilder på mindst 50%.

Arbejdsgruppen vurderer, at der ikke indenfor det eksisterende projektbudget under MR-FJSL kan findes tilstrækkelige midler til at realisere et rammeprogram for forskning og uddannelse af det foreslåede omfang. Forslagets succes er stærkt afhængig af, at der tilføres nye midler. Hvis man ikke med fælles nordisk og national finansiering kan nå et budget af det skitserede omfang, anbefales det, at ministerrådet ikke etablerer et rammeprogram.

Tabel 4: Forslag til årligt budget for et FoU program medfinansieret af NMR for perioden 2005-2009 i MDKK

Område	Eksisterende budget 2004 (anslået)	Nye Projektmidler	Program-budget
Forskning			
Fiskeri (NAF)	4,0	+ 10	20,6
Jordbrug (NKJ)	1,0		
Levnedsmidler	–		
Skovbrug (SNS)	5,6		
Uddannelse	1,2		1,2
Fælles programaktiviteter		+ 5	5,0
Totalt	11,8	+ 15	26,8

Forslag 2: Der tilføres ikke nye midler til FJSL området

Hvis der ikke tilføres FJSL området nye midler må alle nye aktiviteter til rammeprogrammet findes ved omprioritering indenfor de eksisterende budgetter . Det vil kunne blandt andet betyde omprioriteringer til:

- Forskning og forskeruddannelse på levnedsmiddelområdet
- Centres of Advanced Research på skovbrugsområdet
- Forskning og forskeruddannelse på jordbrugs- og fiskeriområdet

Det kunne i dette tilfælde være en fordel at oprette en komité (formandskollegium) bestående af én repræsentant for hvert af de fire fagområder, der indenfor de eksisterende rammer kan træffe aftaler om samfinansiering af et mindre antal uddannelses- og forskningsopgaver.

Selv uden tilførelse af nye midler vil samarbejde om uddannelse og forskeruddannelse i et vist omfang kunne videreudvikles med udgangspunkt i det allerede etablerede samarbejde i NOVA regi.

5.8 Procedure og tidsplan

Det foreslås, at ministerrådets sekretariat skriver et udkast til mandat (vedtægter) for rammeprogrammet samt udkast til mål og resultatkontrakt. Vedtægterne skal indeholde beskrivelse af rammeprogrammets faglige indhold, budget, ledelse, sekretariat, udlysning og peer review procedure. Forslaget sendes i høring hos de nationale forskningsråd.

Afhængig af hvilken model ministerrådet ønsker at realisere, forhandler ministerrådssekretariatet med de eksisterende faggrupper om hvilke dele af deres ansvarsområde, der skal indgå i det foreslåede rammeprogram.

Ministerrådssekretariatet fremlægger udkast til vedtægter samt mål og resultatkontrakt frem for Ministerrådet til behandling inden 1. oktober 2004, med henblik på at etablere et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor FJSL-området i løbet af 2005.

6. Referencer

- Mandat for den fælles ad hoc. arbejdsgruppe for etablering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler.
- Handlingsprogram för Nordiskt Jord- og Skogbrukssamarbete 2001 – 2004
- Evaluering af Handlingsplan for Nordisk jord- og skovbrugssamarbejde 2001-2004, ANP 2004:725
- Evaluering af Nordisk handlingsplan for genressourcer
- Et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for jord- og skovbrug, NMR 2002, Tema Nord 2002:546 og ANP 2002:742
- Implementering av et nordisk forsknings- og uddannelsesrum på jord- og skogbrugsområdet, NMR, ANP 2003:724
- SamNordisk Skogsforskning (SNS), Strategiplan 2001-2003
- Strategi for Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning
- Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004
- Evaluering af Handlingsprogram for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til år 2004
- Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren NMR, ANP2003:754
- Strategi for de nordiske fiskerisamarbejdet 2001 – 2004
- Femårigt pilotprogram: Nordic Marine Academy
- Strategi för bevarande av genetiska resurser i Norden. 2001-2004.
- Nordisk miljøstrategi for jord og skovbrug 2001-2004
- Hvidbog om Nordic Research and Innovation Area (NORIA)

Bilag 1. Forslag til organisation og arbejdsopgaver for et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse indenfor fiskeri, jordbrug, skovbrug og levnedsmidler

Programmets virksomhed

1. Programmet skal sikre uddeling af Nordisk Ministerråds midler til forskning og undervisning herunder:
 - forskernetværk
 - forskeruddannelse/ forskerskoler
 - internationalt samarbejde
 - forskningskonsortier (centres of advanced research)
 - forskningsinitierende innovation
 - forskningsprojekter
 - samarbejdsprojekter mellem uddannelsesinstitutioner

Organisation

2. Programmet består af en programkomite og et antal fagkomiteer jævnfør de alternative modeller beskrevet i afsnit 5.3.

Programkomiteen har 5 medlemmer: 1 repræsentanter fra hvert af de fire fagområder udpeget blandt medlemmerne af de 2-4 fagkomitéer, jævnfør de alternative modeller beskrevet i afsnit 5.3. samt 1 repræsentant fra NOVA

Programkomiteens medlemmer skal repræsentere kompetencer indenfor hele FJSL området

Der kan desuden udpeges:

1 observatør udpeget af NICE's bestyrelse

1 observatør udpeget af NorFA's bestyrelse

Programkomiteen skal hvert år afgive en rapport til MR-FLSL og andre finansierer om sin virksomhed. Rapporten skal indeholde en afreportering fra hver af fagkomiteerne.

3. Formanden og de øvrige medlemmer udpeges formelt af MR-FLSL i deres personlige egenskab. Programkomiteen udpeges for en periode på 3 år med mulighed for forlængelse i yderligt 2 år.
4. Programkomiteen betjenes af en sekretær med den fornødne faglige kompetence.
5. Der indgås en samlet mål- og resultatkontrakt med Nordisk Ministerråd om programmets virksomhed med specifikke delkontrakter på de enkelte fagkomitéers områder.

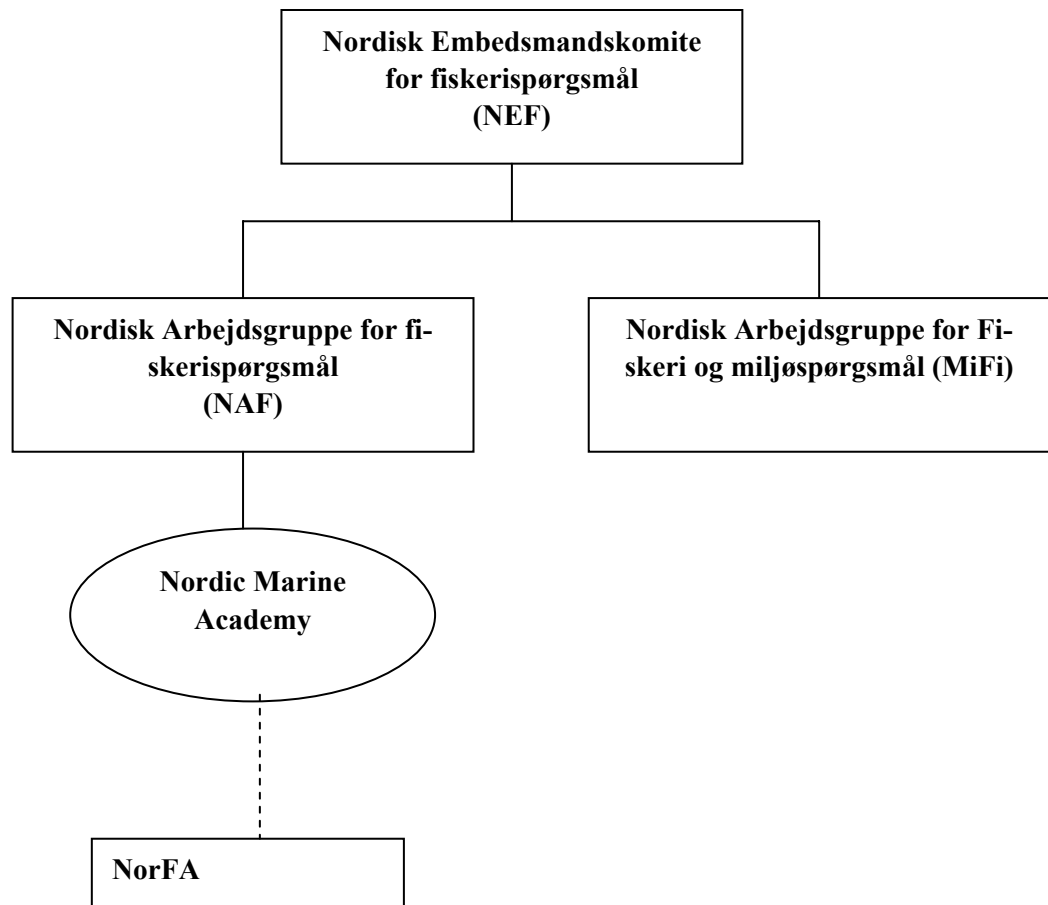
Diverse angående finansiering og administration

6. Rammeprogrammet kan modtage tilskud fra anden side end Nordisk Ministerråd. Eventuelt ikke statslige midler skal holdes adskilt fra statslige midler.
7. Tilskudsgiver kan kræve tilskud tilbagebetalt, hvis tilskudsforudsætningerne ikke overholdes.

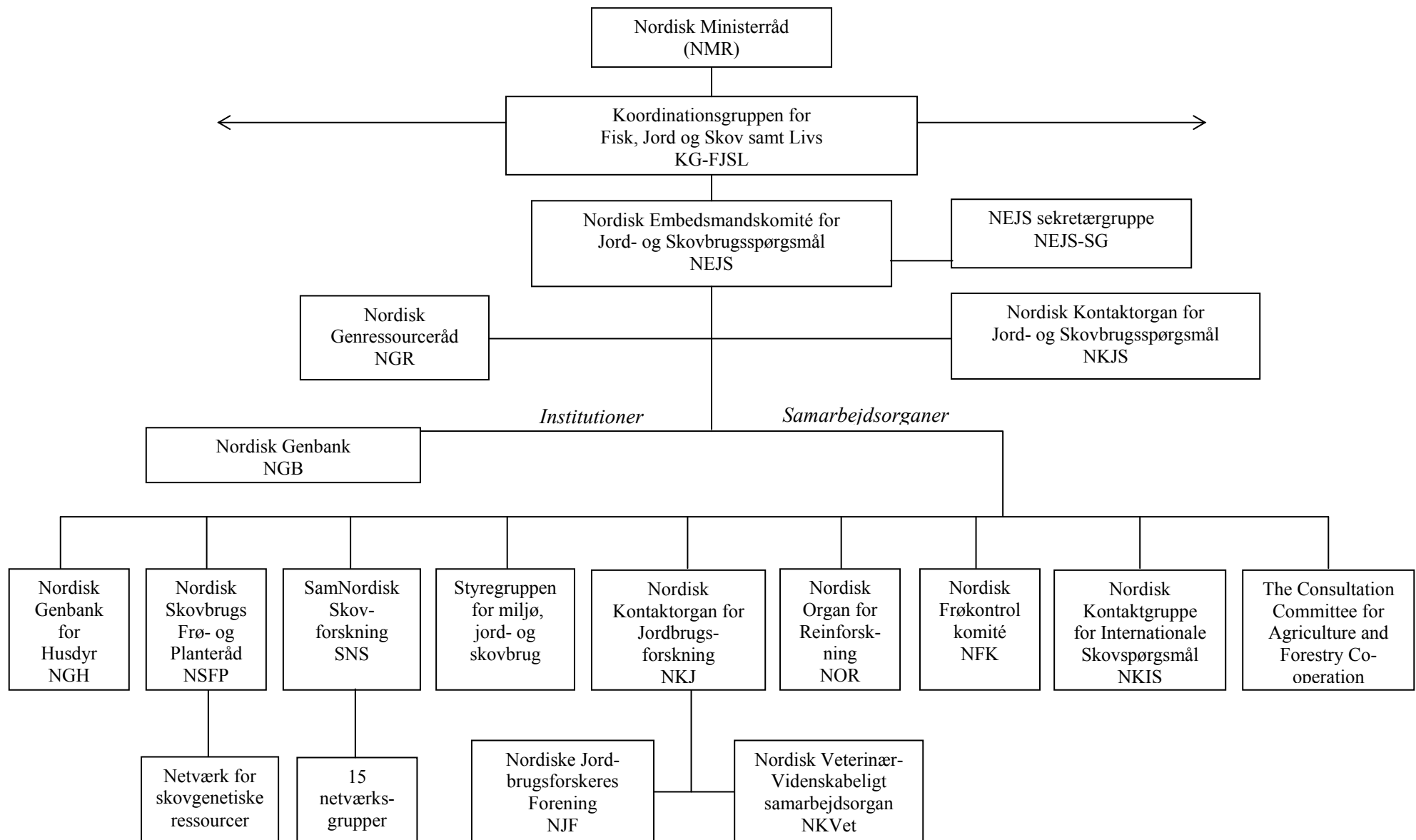
Bilag 2. Anvendte forkortelser

CAR	Centre of Advanced Research
EKF	Embedsmandskomitéen for fiskeri
EK-Livs	Embedsmandskomitéen for levnedsmidler
ERA	European Research Area
FORMAS	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
KG-FJSL	Koordinationsgruppen for fiskeri, jord- og skovbrug, samt levnedsmidler
NAF	Nordisk Arbejdsgruppe for fiskerispørgsmål
NEF	Nordisk embedsmandskomité for fiskerispørgsmål
NEJS	Nordisk embedsmandskomité for jord- og skovbrug
NFK	Nordisk Frøkontrollkomité
NGB	Nordisk Genbank
NGH	Nordisk Genbank for Husdyr
NGR	Nordisk GenressourceRåd
NJF	Nordiske Jordbrugsforskere Forening
NKIS	Nordisk Kontaktgruppe for Internationale Skovspørgsmål
NKJ	Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning
NKJS	Nordisk Kontaktorgan for Jord- og Skovbrugsspørgsmål
NKVet	Nordisk Veterinærvidenskabeligt samarbejdsorgan
NMR	Nordisk Ministerråd
NMR-FJSL	Nordisk Ministerråd for fiskeri, jord- og skovbrug, samt levnedsmidler
NMRS	Nordisk Ministerråds sekretariat
NOR	Nordisk Organ for Renforskning
NordForsk	Nordisk forskning og udredning for fødevareproduktion og skovbrug (forslag)
NordGen	Nordisk genbevaring for fødevareproduktion og skovbrug (forslag)
NorFA	Nordisk Forskeruddannelsesakademi
NORIA	Nordic Research and Innovation Area
NOVA	Nordic Forestry, Veterinary and Agricultural University Network
NSF	Nordiske Skovejeres Forening
NSFP	Nordisk Skovbrugs Frø- og Planteråd
SNJL	SamNordisk Jordbrugs- og Levnedsmiddelforskning (forslag)
SNFJL	SamNordisk Fiskeri, Jordbrugs- og Levnedsmiddelforskning (forslag)
SNS	Samnordisk Skovforskning

Bilag 3. Organisering af Nordisk Ministerråds fiskerisamarbejde

Bilag 4. Organisering af Nordisk Ministerråds jord- og skovbrugssamarbejde

Bilag 6.

**Nordisk Ministerråd
Sekretariatet**

Den 9. oktober 2003

Mandat for den fælles ad hoc. arbejdsgruppe for etablering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler.

1. Ministerrådet (fiskeri-, jord- og skovbrugs- og levnedsmiddelmistre) besluttede på deres møde den 25. juni 2003 at oprette en ad hoc. arbejdsgruppe med repræsentation fra egne sektorer samt at søge forsknings- og uddannelsessektorerne aktivt involveret i arbejdet.
2. Ad hoc. arbejdsgruppen skal fremkomme med en vurdering af mulighederne for oprettelse af et nordisk rammeprogram for forskning og uddannelse dækkende alle aspekter af nærværende Ministerråds virkefelt. Et forslag til et udformningen af et rammeprogram skal omfatte: faglige prioriteringer, virkemidler, organisation, kvalitetssikring, formidling, budget (herunder muligheder for at oprette en fond) og tidsplan.

Rammeprogrammets aktiviteter skal være tilknyttet universiteter, forskningsinstitutioner, højskoler og virksomheder indenfor fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler med ansvar for forskning og højere uddannelser. Rapporten skal indeholde forslag til organisatoriske tilpasninger for de særligt udvalgte spidskompetenceområder, og herunder inddrage samarbejdet med NOVA, Nordic Marine Academy, Nordisk Industrifond og andre relevante aktører.

Programforslaget skal bidrage til samarbejde om fælles nordiske forsknings- og uddannelsesstilbud på tema og programniveau inden for de enkelte fagområder.

Forslaget bør indeholde en analyse over mulighederne for nordisk og national medfinansiering. Det forhold at det nordiske budget er under stærk pres bør medtages i de budgetmæssige betragtninger.

Ad hoc. arbejdsgruppen kan udarbejde flere alternative forslag med tilhørende budgetniveau, så det klart fremgår hvilke resultater man kan forvente med de forskellige alternativer.

I arbejdet skal informationsudveksling sikres og hensyn skal blandt andet tages til:

- de strategiske beslutninger som fremgår af de berørte sektors handlingsprogrammer.
 - igangværende og tidligere udredningsarbejder om FoU indenfor fiskeri, jord- og skovbrug, levnedsmidler og forskningssektorerne, herunder
 - rapport om et nordisk forsknings- og uddannelsesrum i jord- og skovbrugssektoren
 - rapport om implementering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrum i jord- og skovbrugssektoren
 - rapporten om styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i levnedsmiddelsektoren”, udarbejdet af EK-Livs’ ad hoc. arbejdsgruppe
 - Project 02044 ”ad hoc gruppe- Fødevarerikkerhet. Processing for food safety. Nordisk Industrifond
 - Strategi for fiskerisamarbejdet, mandat og forretningsorden for Nordisk Arbejdsgruppe for Fiskeriforskning.
 - Den kommende hvidbog om forskning og innovation i Norden
 - EU’s Rammeprogram for forskning mv.
 - Nordisk Råds rekommandationer.
 - Velfungerende nordisk samarbejde inden for de berørte områder må ikke forringes.
3. I ad hoc arbejdsgruppens forslag skal indgå prioriteringer på fiskeri- og levnedsmiddelområdet, som baseres på behovsanalyser i fiskerisektoren og fødevarersektoren – i stil med den tidligere udførte analyse på jord- og skovbrugsområdet.

En behovsanalysebehovsanalyse for fiskeriområdet udføres af Nordisk Ministerråd og fremlægges for ad hoc. arbejdsgruppen i første halvdel af arbejdsperioden. Fiskerisektoren koordinerer udarbejdelsen af analysen med ad hoc. arbejdsgruppens sekretær og formand. Det er i arbejdet vigtigt, at inddrage det hele FoU området som fiskerisektoren arbejder, som f.eks. miljørelateret FoU arbejde.

Hvad angår fødevarersektoren kan bl.a. tages udgangspunkt i ovennævnte rapport om styrkelse af forvaltningsrettet FoU i sektoren samt den allerede udarbejdede ”Skitse til modelområde vedr. fødevarerikkerhed, ernæring og dyresundhed fra primærproduktion til konsumment”.

Ad hoc. arbejdsgruppen skal herefter sammen med de allerede udpegede spidskompetence-områder for jord- og skovbrugssektoren udarbejde en arbejdsplan for, hvordan man får gennemført og implementeret disse satsninger for spidskompetenceområderne.

4. Hvert land udpeger højst tre personer til ad hoc. arbejdsgruppen og de selvstændige områder hver ét medlem repræsenterende NEF, NEJS, EK-Livs og/eller de berørte nationale forskningsråd. Repræsentanterne i arbejdsgruppen skal sammensættes af ansvarlige personer for den nationale politikudformning på området. Forskningsrådenes repræsentanter forudsættes at have overblik over organisatoriske og finansielle spørgsmål. Endvidere udpeges én repræsentant fra nordisk forskningspolitisk forskningspolitisk råd (FPR), og én repræsentant fra henholdsvis NKJ, SNS, NAF, EK-Livs FoU gruppe, NORFA, Nordisk Industrifond og NOVA. Arbejdsgruppen skal have en god geografisk og kønsmæssig balance. Hvert land har én stemme.
5. Formandskabet varetages af det nuværende svenske formandskab for hele projektperioden.
6. Hvis muligt skal en mindre statusrapport være færdig senest den 15. februar 2004, således at det kan udgøre et underlag for budgetprocessen for 2005. Den endelige rapport skal afleveres senest den 15. maj med henblik på at behandle den ved ministermødet i august 2004.
7. Ministerrådssekretariatet deltager i arbejdet og varetager særligt spørgsmål i forhold til processer i arbejdet. Sekretariatet kan bistå med overordnede nordiske synspunkter, forslag til procedurer samt ved særligt behov med administration og praktiske arrangementer.
8. Omkostninger for varetagelse af sekretariatet for arbejdsgruppen kan finansieres med op til 210.000 DKK. Der ansættes en ekstern sekretær til at udarbejde rapporten og bistå formanden for arbejdsgruppen. Den særlige analyse der skal udarbejdes for fiskerisektoren betales alene af fiskerisektoren.
9. Landene og de selvstyrende områder står for rejseomkostningerne mm for sine repræsentanter. Tilsvarende dækkes rejseomkostninger mm for de øvrige repræsentanter (EK-U, NKJ, SNS, NAF, EK-Livs' FoU-gruppe, NI, NORFA og NOVA) af de respektive komiteer/organisationer.
10. Dette mandat gælder fra den 9. oktober 2003 til og med den 31. august 2004.
11. Mandatet er godkendt af Nordisk Ministerråd (fiskeri-, jord- og skovbrugs- og levnedsmiddelministrene) den 9. oktober 2003.

Bilag 7. Medlemmer af fælles ad hoc FoU arbejdsgruppe for fiskeri, jord- og skovbrug samt levnedsmidler

Udpeget af:	Medlem:	
NMR	Huvudsekreterare, Professor Lisa Sennerby Forsse (ordfører)	
	FORMAS	
	Box	1206
	Birger Jarls torg	5
	S- 111 82 Stockholm	
Danmark	Direktør, Professor Niels Elers Koch Forskningscentret for Skov & Landskab Hørsholm Kongevej 11 DK-2970 Hørsholm	
	Forskningsleder, cand.agro Per Kudsk Danmarks Jordbrugs Forskning Forskningscenter Flakkebjerg Afdeling for Plantebeskyttelse DK-4200 Slagelse	
	Specialkonsulent Bent Aagaard Petersen Direktoratet for fødevare Erhverv Fødevareministeriet Kampmannsgade 3 DK-1780 København V	
Sverige	Kansiliråd Catharina Stenborg Blom Jordbruksdepartementet S-103 33 Stockholm	
	Kanseleråd Ingela Byfors Jordbruksdepartementet S-103 33 Stockholm	
	F.d. rektor Mårten Carlsson Briggatan 17 S-234 42 Lomma	
Island	Direktør, Dr Sjöfn Sigurgisladóttir Rannsóknastofnun Sjávarútvegsráðuneytió Skúlagata 4 IS-150 Reykjavik	

	Specialrådgiver Kristinn Hugasson Fiskeriministeriet Skúlagata 4 IS-150 Reykjavík
Finland	Gunnar Lundqvist Jord- och Skogsbruksministeriet Fiske- och viltavdelningen PB 30 FI-00023 Statsrådet Leena Hömmö Jord- og Skogsbruksministeriet Jordbruksavdelningen PB 30 FI-00023 Statsrådet Erkki Koskinen Jord- och Skogsbruksministeriet Avdelningen för livsmedel och hälsa PB 30 FI-000233 Statsrådet Finland
Norge	Avdelingsdirektør Sissel Lyberg Beckmann Helsedepartementet Postboks 8118 Dep N-0032 Oslo Avdelingsdirektør Wenche Østrem Landbruksdepartementet Boks 8007 Dep NO-0030 Oslo Seniorrådgiver Sigve Nordrum Fiskeridepartementet Postboks 8118 Dep N-0032 Oslo
EK-Livs FoU- Arb.gruppe	Konsulent Ib Knudsen Fødevaredirektoratet Institut for fødevarerikkerhed og Ernæring Mørkhøj Bygade 19 DK-2860 Søborg

EK-U	DVM, Dr. Vet Sci Vibeke Dantzer The Royal Veterinary and Agricultural University Bülowsvej 17 DK-1780 Frederiksberg C
NICe	Oddur Gunnarsson Nordisk InnovationsCenter Postboks 8007 N-0030 Oslo
NKJ	Leder i NKJ, Hals Kolbein Dahle Legdaveien 12 N-6100 Volda
NOVA	Rektor Paul Jensén NOVA Universitet i Alnarp Sverige
SNS	Avdelingssjef Johannes Kolltveit Norges forskningsråd Postboks 2700 St. Hanshaugen S-0131 Oslo
NAF	Forskningsdirektør Åsmund Bjordal Havforskningsinstituttet Postboks 1870, Nordnes NO-5024 Bergen
Norfa	Seniorrådgiver Marianne Wikgren NorFA Holbergs gate 1 N-0166 Oslo

Bilag 8. Et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk (TemaNord 2002:546)

[Forkortet version af anbefalinger og opsummering]

1. Oppsummering

Forskning og utdanning i Norden er organisert i smale geografiske nord-syd soner innenfor hvert land. For naturbasert virksomhet er dette en kunstig organisering, da felles problemstillinger i all hovedsak går i retning øst-vest.

Samtidig som nye utfordringer stiller økte krav, er det i alle nordiske land reduksjoner i bevilgningene til den anvendte jord- og skogbruksforskningen, samtidig som vi ser til dels sterkt redusert studentinteresse for enkelte av de tradisjonelle jord- og skogbruksfagene.

Næringslivets interesser og krav i forhold til dekning av FoU-behov blir i økende grad nordisk innrettet.

Et samlet Norden utgjør en sterk plattform i konkurranse om forskningsmidler fra EUs programmer og i forhold til samarbeidet med og utviklingen i Baltikum og Russland.

En rekke hindre vanskeliggjør i dag økt nordiske samarbeid.

I et 5-års perspektiv er det derfor nødvendig å utvikle visjonen om

Et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk

De viktigste forutsetningene for etablering av et felles rom er:

- A. Etablering av et nordisk rammeprogram for jord- og skogbruksforskning for å finansiere og koordinere nordiske FoU-tiltak, herunder ivareta felles nordiske interesser i forhold til EU.
- B. Nasjonal tilpassing av regelverk, kompetansekrav, studieopplegg og finansierings-system knyttet til høyere jord- og skogbruksutdanning, slik at det blir enkelt å samarbeide om felles utdannelsetilbud på tema- og programnivå.
- C. Videreutvikling av NOVA-samarbeidet ved også å trekke inn miljøer utenom landbruksuniversitetene/fakultetene.

Umiddelbart bør det gjennomføres følgende tiltak av stor verdi for det generelle samarbeidet, men konkret knyttet til ulike modellområder, som spydspisser:

- A. Etablere et felles nordisk utdannelsetilbud på masternivå innen økologisk landbruk, som modellområde for svakt fagmiljø under oppbygging

- B. Etablere et felles nordisk utdannelsetilbud på forskernivå innen skogbruk, som modellområde for sterkt fagmiljø med fare for å bli svekket
- C. Videreutvikle en nettverksmodell inneholdende en rekke elementer; spissforsknings-enheter, forskningsprogram, infrastruktur, forskningsnettverk etc innen skogbruk
- D. Etablere et nordisk undervisningstilbud og forskernetttverk for landbruk og naturbruk i circumpolare områder, med betydelig vekt på utnyttelse av virtuelle systemer, som modellområde for lite fagmiljø med stor geografisk spredning
- E. Styrke det generelle kunnskaps- og kompetansenivået innen entreprenørskap, ny-skaping, innovasjon og utvikling av nye næringer i og i tilknytning til landbruket, som modellområde for svakt fagmiljø med liten nordisk kontakt
- F. Opprette 10-15 nordiske spisskompetansesentra, basert bl.a. på erfaringene fra pågående arbeid med å etablere et slikt senter innen melkeproduksjon, som modellområde for sterkt fagmiljø, stor internasjonal kunnskapsutvikling og konkurranse samt kostbar infrastruktur

2. Visjon

Et nordisk forsknings- og utdannelsesrom for jord- og skogbruk

Innenfor dette rommet

- gjelder de 4 nordiske friheter:
 - felles finansiering av FoU-virksomhet og –investeringer på tvers av landegrensene
 - fritt kjøp og salg av FoU-tjenester i et effektivt nordisk marked for jord- og skogbruksfaglige forskningstjenester
 - fri bevegelse av studenter i et nordisk utdannelsessystem
 - fri bevegelse av lærere og forskere
- samarbeider vi i langt større grad enn i dag med utgangspunkt i at mange hovedproblemstillinger innen jord- og skogbruksvirksomhet har sine løsninger i et øst - vest perspektiv og bygger på en rekke felles trekk knyttet til bl.a. geografi, klima og kultur
- har vi utviklet internasjonal spisskompetanse i Norden som grunnlag for
 - en felles nordisk plattform i forhold til EUs forskningsprogrammer
 - de nordiske landenes egen næringsutvikling og politikkutforming
 - de nordiske landenes medvirkning i internasjonal politikkutforming
- er det etablert et nordisk rammeprogram for finansiering og koordinering av nordiske FoU-tiltak, herunder ivareta nordiske interesser i forhold til EUs forskningsprogram

- er det gjennomført en effektiv, kostnadsbesparende og styrkende integrasjon av landenes infrastruktur innen forskning og utdanning, basert på forpliktende arbeids- og ansvars-delning samt deling av eierskap
- sikrer samarbeidet at vi beholder og utvikler nødvendig kompetanse innenfor tradisjonelle, sentrale fagområder, utvikler kompetanse på nye, viktige områder, samt utvikler spisskompetanse på spesielt sterke fagområder
- bruker myndigheter og næringsliv de FoU-miljøene i Norden som best dekker deres behov, enten disse er i hjemlandet eller i et annet nordisk land
- tilbyr vi FoU-miljøer som er ettertraktete for nordisk og internasjonal rekruttering av forskere
- tilbyr vi attraktive studieplasser og studieforhold for ungdom fra Norden, nærområdene og øvrige deler av verden og er blant de beste studiemiljøene i Europa
- er Norden den sentrale brobygger mot Baltikum og Nordvest-Russland når det gjelder forskning og høyere utdanning innenfor jord- og skogbruk
- er det nordiske samarbeidet om forskning og utdanning i jord- og skogbruk en modell for andre politikkområder

3. Mål for et nordisk forsknings- og utdannelsesrom

De viktigste målene for et nordisk forsknings- og utdannelsesrom er å

- styrke de nordiske fagmiljøene
- styrke nordisk nærings- og samfunnsliv
- styrke den nordiske konkurransekraften i forhold til internasjonale utdannelsestilbud og internasjonal forskning
- styrke den nordiske konkurransekraften i forhold til EUs forskningsmidler
- styrke det forskningsmessige grunnlaget for nordisk påvirkning på internasjonal politikktutforming

5. Felles muligheter

Jord- og skogbruksforskningen har forankring i fortsatt sysselsettingstun-ge, geografisk spredde og politisk prioriterte næringer, samtidig som den er basis for internasjonal storindustri.

Forskningsmiljøene i sektoren utgjør et betydelig potensiale av konvertible fagressurser på sterke biologiske vekstområder, som for eksempel bioteknologi.

Det ligger også et økende potensiale for de nordiske jord- og skogbruksforsknings- og utdannelseinstitusjonene i problemstillinger knyttet til opprettholdelse og bruk av kulturlandskapet samt alternativ næringsutvikling på landsbygda.

Det samme gjelder for forskningens sterkt økende betydning som grunnlag for nasjonal og internasjonal politikkutforming, ikke minst innen matvaretrygghet, hvor veterinærmiljøene har avgjørende kompetanse.

De felles utfordringene og mulighetene for de nordiske landenes FoU-miljøer innen jord- og skogbruk er spesielt knyttet til å

- øke omfang, tempo, integrasjonsgrad og effektivitet i faglig og organisatorisk omstilling
- opprettholde og utvikle kompetansemiljøer innenfor det tradisjonelle jord- og skogbruket
- utvikle kompetansemiljøer innenfor fremtidens politiske satsingsområder knyttet til jord- og skogbruksvirksomhet og annen bruk av landsbygdas ressurser
- øke attraktivitet av studietilbud innenfor tradisjonelle fagområder og utvikle tilbud på nye områder knyttet til alternativ bruk av arealer og annen alternativ næringsutvikling, som kan tiltrekke nye grupper av studenter og forskerrekutter
- øke konkurransekraft og attraktivitet i forhold til næringslivet.

6. Nordiske tiltak

Hvis vi vil et nordisk utdannelses- og forskningsrom, må vi derfor også ville ta i bruk en del radikale virkemidler i forhold til i dag.

Samarbeidet må utvikles fra bare felles prosjekter og programmer til nødvendige politiske og administrative beslutninger om forpliktende samarbeid og arbeidsdeling, for eksempel i form av spisskompetansesentra.

Politiske og administrative ønsker og viljeserklæringer er ikke lengre tilstrekkelig.

De viktigste forutsetningene for etablering av et felles rom er:

- A. Etablering av et nordisk rammeprogram for jord- og skogbruksforskning for å finansiere og koordinere nordiske FoU-tiltak, herunder ivareta felles nordiske interesser i forhold til EU.
- B. Nasjonal tilpassing av regelverk, kompetansekrav, studieopplegg og finansierings-system knyttet til høyere jord- og skogbruksutdanning, slik at det blir enkelt å samarbeide om felles utdannelsetilbud på tema- og programnivå.
- C. Videreutvikling av NOVA-samarbeidet ved også å trekke inn miljøer utenom landbruksuniversitetene/fakultetene.

Et felles *forskningsrom* krever en ny modell for samfinansiering, til bruk på områder hvor det ligger til rette for nordisk samarbeid.

I første omgang foreslås at nåværende nordiske og nasjonale midler til virksomheter i regi av NKJ og SNS kanaliseres til et nordisk rammeprogram for jord- og skogbruk. Et samarbeidsorgan mellom de nordiske forskningsrådene som dekker jord- og skogbruksområdet, fordeler midlene i rammeprogrammet til felles prioriterte områder og tiltak og etter kvalitetsvurderinger i forskningsrådssystemene.

Dette vil legge til rette for en betydelig effektivisering i forhold til dagens ulike ordninger, slik at vi innenfor samme økonomiske rammer og med betydelig enklere søknads- og behandlingsprosedyrer kan oppnå økte resultater.

I tillegg til effektiviseringsgevinsten forventes modellen å bli så attraktiv at de samlede midlene til rammeprogrammet vil øke ved:

- A. Økt andel nasjonale midler, dvs nasjonale midler omdisponeres fra bevilgninger til nasjonale institusjoner (forskningsråd, universiteter, høyskoler, forskningsinstitutter etc) til det nordiske rammeprogrammet (oppfølging av NMRs tilråding fra Handlingsplanen for jord- og skogbruk).
- B. Mer EU-midler til nordiske fellesprosjekter

Et felles *utdannelsesrom* krever et overordnet vedtak om å tilpasse nasjonale regelverk, kompetansekrav, studieopplegg og finansieringssystem. For at dette skal få reelle konsekvenser, er det imidlertid avgjørende at det følges opp av nasjonale myndigheter og utdannelse sinstitusjoner, slik at det blir enkelt å samarbeide om utdannelsesstilbud på tema/programnivå.

Bilag 9. Implementering av et nordiskt forsknings- og utdannelsesrom på jord- og skogbrugsområdet.

Nordisk Ministerråd ANP

Sammendrag

Rapporten er utarbeidet av en nordisk ad hoc-gruppe oppnevnt av Nordisk Ministerråd i oktober 2002.

Hovedhensikten med arbeidet har vært å *"Utarbeta ett förslag till de konkreta formerna för implementering av den huvudinriktning som framgår av utredningen "Et nordiskt forsknings- och utdannelsesrom for jord- og skogbruk", som ble behandlet av Nordisk Ministerråd i august 2002.*

Følgende deloppgaver er angitt i mandatet:

1. *"lämna förslag om hur ett nordisk ramprogram för jord- och skogsbruksforskning kan etableras"*
2. *"utarbeta en arbetsplan för hur man ska gå till väga för att åstadkomma nationell anpassning av regelverk, kompetenskrav, studieupplägg och finansieringssystem knutna till högre jord- och skogsbruksutbildning, så att de bliver enkelt att samarbeta om ett gemensamt utbildningsutbud på tema- och programnivå."*
3. *"överväga hur NOVA-samarbetet kan vidareutvecklas genom att även dra in miljöer i tillägg till lantbruksuniversiteten/fakulteterna."*

I tillegg skal arbeidet danne grunnlag for *"överbägende under vären (2003) i NÄJS, NEF och ÄK-Livs om det finns förutsättningar för att skapa ett gemensamt forsknings- och utbildningsrum för fiske-, jord- och skogsbruks- og livsmedelsfrågor."*

Ad hoc-gruppen oppfatter sine begrunnelser for økt formalisert nordisk samarbeid og for de konkrete forslagene i stor grad som generelle og gjeldende også for andre sektorer og oppsummerer disse slik:

1. Alle nordiske land har fortsatt behov for nasjonal og regional FoU-virksomhet som grunnlag for utvikling innenfor aktuell sektor og for nasjonal politikkutforming, og i økende grad også som grunnlag for internasjonal politikk- og regelverkutforming.
2. Fellestrekk mellom nordiske land er ofte større enn mellom Norden og andre land. Mange års erfaring viser at det derfor er mulig å gjennomføre meget relevante felles nordiske prosjekter.
3. Fordi nasjonal FoU-kompetanse tynnes ut på flere områder, samtidig som kravene øker, blir samarbeid mellom landene i Norden stadig viktigere for å kunne opprettholde nødvendig kompetanse for nordiske behov.
4. Næringslivets nordifisering har økt meget sterkt, noe som forenkler nordiske FoU-løsninger.
5. Nåværende organisering fungerer ikke optimalt i forhold til dagens behov.
6. Et nordisk forskningsfond vil åpne for nordisk konkurranse, som igjen legger til rette for
 - a. utvikling av kvalitativt sterke FoU-miljøer, som utnytter kompetansen bedre og øker mulighetene for rekruttering til studier og forskning
 - b. en mer effektiv ressursbruk, dvs vi får mer igjen for pengene.
 - c. etablering av nettverk og forpliktende samarbeid og arbeidsdeling gjennom felles søknader

Sterke nordiske miljøer og nordiske nettverk gir en nordisk plattform med økt konkurransekraft i forhold til EUs forskningssatsinger.

Det oppnås en klarere profilering av fagområdene, som ellers i økende grad blir utydelig i de nasjonale forskningsrådssystemene.

7. Midler som tilføres et slikt fond tilbakeføres forskningen. Det er således ikke snakk om reduksjon i de samlede midlene til forskning, men omlegging med sikte på en mer effektiv ressursbruk.
8. Gruppens foreslåtte løsninger passer godt inn i det arbeidet som for øvrig er i gang i Norden, blant annet i regi av forsknings- og utdannelsesministerne med sikt på å utarbeide en hvitbok for å utbygge Norden til en internasjonalt ledende region for forskning og innovasjon. Det ligger godt til rette for jord- og skogbrukssamarbeidet som et pilotområde.

På bakgrunn av denne generelle analysen samt det betydelige bakgrunsmaterialet som foreligger innen sektoren, fremmer ad hoc-gruppen følgende konkrete forslag som ledd i å *implementere et nordisk rammeprogram for jord- og skogbruksforskning*:

1. Det etableres et *nordisk forskningsfond* for jord- og skogbrukssektoren, hvor i første omgang dagens nordiske midler til NKJ og SNS inngår. I tillegg forutsettes nasjonale bevilgninger direkte til fondet, slik at det oppnås et samlet årlig budsjett på 30-50 mill DKK. Ut over dette er det ønskelig med deltagelse og finansiering fra nordisk næringsliv. Tiltakene som finansieres av fondet, må ha deltagere fra minst 2, men fortrinnsvis flere, land. De skal dekke anvendte problemstillinger innenfor ett eller flere av kriteriene: grunnlag for felles politikkutforming, områder av interesse for næringslivet på tvers av landegrensene, miljørettede områder av samfunnsmessig interesse og tverrsektorielle problemstillinger. Type

tiltak kan spenne fra analyser av nordiske behov til nettverksmidler og finansiering av forskningsprogrammer. Konkretisering av mandat, finansiering, sammensetning av styre, organisering av sekretærfunksjoner etc må gjøres etter at nødvendige politiske vedtak er fattet. EK-Livs og NEF må delta sammen med NEJS i dette arbeidet, slik at deres synspunkter og erfaringer kan utnyttes i arbeidet, samtidig som dette vil legge til rette for å vurdere om det finnes grunnlag for et felles forsknings- og utdannelsesrom for alle de tre sektorene.

2. Det bevilges 2 mill pr år i nordiske midler til *utvikling av 4 modell/spydspissområder* som skal vise vei til økt samarbeid, dvs kartlegge og rydde av veien hindringer, samt finne frem til nødvendige insitamer. Det forutsettes tilsvarende nasjonal, institusjonell finansiering.

NOVA og forskningsfondet må ha sentrale roller i utviklingen av modellområdene.

De 4 foreslåtte modellområdene er: Økologisk jord- og hagebruk, Samordnet veterinær-utdanning, Biosystems Engineering og Wood Material Science.

Også utarbeidet utkast til modellområde for næringsmiddelsektoren bør vurderes videreutviklet som en del av det videre arbeidet.

Det forutsettes at *nasjonal tilpasning av regelverk, kompetansekrav og finansieringssystem* for å lette samarbeidet om høyere utdanning, tas opp i det igangsatte arbeidet med hvitboken i regi av EK-U.

For at jord- og skogbrukssektoren skal kunne bidra til dette arbeidet med sine erfaringer samt sikre at sektorens interesser blir ivaretatt, forutsettes et nært samarbeid mellom de aktuelle avdelingene i nordisk ministerråds sekretariat. Herunder er det viktig å arbeide for at ad hoc-gruppens foreslåtte modell/spydspissområder kan utgjøre sentrale eksempelområder også for hvitboksarbeidet.

Ad hoc-gruppen ber sekretariatet i NMR vurdere og følge opp forslagene i rapporten om landbruk i circumpolare områder, som er utarbeidet i regi av gruppen.

Bilag 10

NORDISK MINISTERRÅD

EVALUERING AF HANDLINGSPROGRAM FOR NORDISK JORD- OG SKOVBRUGSSAMARBEJDE 2001-2004, AEB CONSULT FEBRUAR 2004

Evalueringsens hovedpunkter

Nordisk nytte

Jord- og skovbrugssektoren er en meget væsentlig bidrager til realiseringen af den nordiske strategi for bæredygtig udvikling (BU-strategien), og der er stor nordisk nytte af samarbejdet på området. Det gælder især genområdet, skovforskningssamarbejdet og arbejdet med levnedsmiddelsikkerhed.

Vi har med stor tilfredshed konstateret at skovforskningssamarbejdet har truffet beslutning om at indlede en arbejdsdeling mellem de nordiske sektorforskningsinstitutioner på området med en forventet meget stor nordisk nytte til følge.

Samarbejdets organisering

Levnedsmiddelsikkerhed er ikke længere et specifikt prioritetsområde for NEJS som følge af udvidelsen af ministerrådet fra kun at dække jord- og skovbrug til nu tillige at omfatte fiskeri og levnedsmidler. Ansvar for levnedsmiddelsikkerhed ligger nu primært i EK-Livs.

Samarbejdsområdet jord- og skovbrug er i dag opsplittet på mange enheder og vi foreslår at organisationen forenkles og reorganiseres i to markante hovedområder. Samtidig skal fisk og fødevarer som følge af udvidelsen af ministerrådet indarbejdes i det nordiske samarbejde om genbevaring og forskning:

NordGen

NORDISK GENBEVARING FOR FØDEVAREPRODUKTION OG SKOVBRUG

NordForsk

NORDISK FORSKNING OG UDREDNING FOR FØDEVAREPRODUKTION OG SKOVBRUG

NORDGEN				NORDFORSK		
BESTYRELSE OG RÅDGIVER FOR NMR				KOORDINATIONSGRUPPE OG RÅDGIVER FOR NMR		
TEKNISK-FAGLIGE UDVALG				BESTYRELSE	BESTYRELSE	BESTYRELSE
<i>FISK</i>	<i>HUSDYR</i>	<i>FØDEVARER OG KULTURPLANTER</i>	<i>SKOVTRÆER</i>	<i>SAMNORDISK FISKERIFORSKNING</i>	<i>SAMNORDISK JORDBRUGS- OG FØDEVAREFORSKNING</i>	<i>SAMNORDISK SKOVFORSKNING</i>
netværk	netværk	netværk	netværk	netværk	netværk	netværk

Jvf. den mere detaljerede figur på side 42.

Samarbejdet i Nordisk Kontaktorgan for Jordbrugsforskning (NKJ) er i krise og vi foreslår området revitaliseret gennem dannelsen af et nyt forskningsorgan hvor fødevarerområdet inddrages: *SamNordisk Jordbrugs- og Fødevareforskning* under NordForsk med samme muligheder som SNS for at gennemføre samnordisk forskning og arbejdsdeling.

Vores anbefalinger er koordineret med arbejdsgruppen for etablering af et nordisk forsknings- og uddannelsesrum for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler. Arbejdsgruppen vil bl.a. se på finansieringen af forskningssamarbejdet. Vi tror på, at et styrket nordisk samarbejde på området kan have betydning med Norden som et eksempel på regionalt innovativt samarbejde i det nye Europa og internationalt i øvrigt.

Integration af miljøhensyn

Vi konstaterer at integrationen af miljøhensyn i jord- og skovbrugssektoren er søgt gennemført ved oprettelsen af nye organer, men også at disse organer mangler tættere samarbejde med jord- og skovbruget. Vi finder denne ”knopskydningsstrategi” forkert og foreslår at genressourcerådets arbejde indarbejdes i NordGen, og at arbejdet i styregruppen for miljøstrategi for jord- og skovbrug tillige med de ressourcer gruppen disponerer over indarbejdes i NordForsk. I begge tilfælde sikres miljøsektorens interesser gennem repræsentation i de styrende organer.

Samarbejde med de baltiske lande

Vi konstaterer at samarbejdet med de baltiske lande har været mindre fremgangsrigt pga. disse landes prioritering af deres optagelse i EU og anbefaler at NordGen og NordForsk fortsat søger balterne inddraget i projektsamarbejdet.

For mange strategier og handlingsprogrammer

Vi har fundet at der er for mange strategier og handlingsprogrammer og anbefaler at nøjes med BU-strategien som grundlag for hvorledes indsatsområderne for fiskeri, jord- og skovbrug, samt levnedsmidler skal omsættes til handling. Vi anbefaler en mere bevidst prioritering af indsatsen i forbindelse med udarbejdelsen af FJSL-handlingsprogrammet for 2005-2008. Strategierne for genbevaring og miljøhensyn i jord- og skovbrug foreslår vi ikke forlænges. Vi foreslår i stedet at de hensyn de skal varetage indarbejdes i både handlingsprogrammet og i mandaterne (opgavebeskrivelserne) for NordGen og NordForsk. Vi foreslår i øvrigt at NMR-FJSL bruger resultatkontrakterne med institutioner og samarbejdsorganer mere aktivt til prioritering af det nordiske samarbejde. Endelig anbefaler vi en bedre dokumentation og en større stringens i afrapporteringen af handlingsprogrammets mange aktiviteter.

Nordiske mål

Generelt

Det nordiske samarbejde er baseret på princippet om **nordisk nytte**, hvilket betyder at følgende betingelser for samarbejdet skal være opfyldt:

1. *omfatter virksomhed, som ellers skulle finde sted i nationalt regi, men hvor påviselige positive effekter opnås gennem fælles nordiske løsninger,*
2. *manifesterer og udvikler nordisk samhørighed,*
3. *øger nordisk kompetence og konkurrencekraft/konkurrenceevne.*

Punkt 2 og 3 i nyttedefinitionen opfyldes umiddelbart af det nordiske samarbejde på jord- og skovbrugsområdet. De nordiske lande er små og de faglige miljøer på alle sektorens områder er også små og ofte under den kritiske masse for at dække fagområdet og for at vedligeholde sin kompetence. Derfor giver samarbejdet mening og nytte. Vi ser nærmere på opfyldelsen af punkt 1 (hvilke områder er særligt egnede for nordisk jord- og skovbrugssamarbejde) .

Den *nordiske samhørighed* er båret af fælles nordiske værdier som bl.a. omfatter en fælles holdning til demokrati, åbenhed og folkelig deltagelse i beslutningsprocesserne, ligestilling, økonomisk, social og kulturel lighed, miljø samt internationalt arbejde.

Det nordiske samarbejde hviler på tre søjler:

1. *samarbejde indenfor Norden,*
2. *samarbejde med lande i nærområdet, dvs. de baltiske lande, Nordvestrusland og Kaliningrad, og*
3. *samarbejde vedr. EU/EØS-spørgsmål samt øvrige internationale spørgsmål.*

HP fremhæver at samarbejdet indenfor Norden fortsat har højest prioritet. Samarbejdet med de baltiske lande skifter karakter når disse lande optages i EU i maj 2004. Samarbejdet ændres fra at være bistandspræget til at være et ligeværdigt myndighedssamarbejde hvor balterne må deltage i finansieringen af de fælles aktiviteter. Nærområdesamarbejdet i sin nuværende bistandsprægede form vil herefter prioritere samarbejdet med Nordvestrusland højere.

De nordiske lande er i en international sammenhæng små nationer, og man kunne derfor tilføje til punkt 1 i nyttedefinitionen at den nordiske nytte i visse tilfælde kan forøges ved at samarbejde ikke blot indenfor Norden men med lande udenfor Norden. Vi vil fremhæve eksempler på sådanne områder i det følgende.

Vi er enige med den såkaldte vismandsrapport⁴ når den fastslår at:

”Det nordiska samarbetets kanske viktigaste uppgift framöver är att se till att Nordens stämman framtonar klart i internationella fora, för att värna om nordbornas intressen och uttrycka de demokratiska värderingar och den människosyn som förenar Norden. Panelen understryker att det nordiska samarbetet är ett politiskt instrument som kan brukas eller lämnas obrukat. Panelen rekommenderar starkt att det brukas.”

De nordiske lande har i en række tilfælde opnået stor indflydelse (og dermed stor nordisk nytte) ved at optræde samlet udadtil som det fx skete på verdenstopmødet om bæredygtig udvikling i Rio i 1992, i det fortsatte arbejde i FN's skovpanel og på verdenstopmødet om bæredygtig udvikling i Johannesburg i 2002. Vi opfatter den *nordiske samhørighed* som en afgørende forudsætning for at kunne tale med én tunge i internationale forsamlinger.

Det fremgår da også af udkastet til BU-strategi 2005-2008 at der skal lægges øget vægt på at samarbejdet bruges til indflydelse internationalt.⁵

⁴ Öppet för världens vindar - NORDEN. Nord 2000:15. (Jvf. Ny nordisk dagsorden - opfølgning af Vismandsrapporten. ANP 2001:731).

⁵ "... stärka och påverka relevanta internationella processer bl.a. EU, OECD och FN ..."

Bilag 11. Styrkelse af nordisk samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling i Levnedsmiddelsektoren

8. Konklusioner og anbefalinger

Konklusioner

1. Videnskabeligt overblik over de karakteristika, som bestemmer fødevarers sikkerhed, sundhed og kvalitet, kræver adgang til bred og tværgående ekspertviden inden for toksikologi, mikrobiologi, genteknologi, human ernæring, human epidemiologi, veterinær epidemiologi og sygdomsbekæmpelse, samt etologi
2. Forsknings- og uddannelsesmiljøerne inden for disse områder er små i alle de nordiske lande, og det vil være vigtigt at udnytte mulighederne for positiv synergi.
3. De faglige problemstillingerne inden for Norden som geografisk område er stort set identiske.
4. Den internationale faglige udvikling inden for vurdering af fødevarers sikkerhed, sundhed og kvalitet sker meget hurtigt, og det vil kræve betydelige nationale investeringer i hvert af de nordiske lande for at følge med på alle områder. Derfor vil der være en klar synergi af nordisk samarbejde, foruden at det vil styrke Nordens gennemslagskraft i internationale sammenhænge, at man er enig i vurderingerne
5. Forbedring af fødevarernes sikkerhed, sundhed og kvalitet kan ikke ske i forbrugerleddet, men kræver en opsøgende forskning og en integreret indsats hele vejen fra primærproduktionen til konsumentleddet ("from farm to table" og "from boat to throat")
6. Tilgængeligheden af forskningsbaserede risikovurderinger og forskningsmæssig indsigt i disse risikovurderinger er essentiel for de enkelte landes myndigheder, idet det er en væsentlig betingelse tillid til fødevarernes sikkerhed og en betingelse for en fortsat smidiggørelse af den kraftigt stigende internationale handel med dokumenteret sikre og sunde kvalitetsfødevarer.
7. Det nordiske samarbejde og den nordiske indflydelse i regionen vil styrkes, hvis de baltiske lande mere aktivt involveres i arbejdet vedrørende fødevaresikkerhed under EK-Livs.
8. Arbejdsgruppen konstaterer, at spørgsmål vedrørende dyresundhed, dyrevelfærd og sikkerhed vedrørende dyrefoder ikke i øjeblikket er dækket under EK-Livs arbejdsgruppestruktur.

Anbefalinger

Baseret på ovenstående konklusioner er visionen, at

1. Styrke nordiske miljøer inden for forskning og uddannelse i relation til kemisk, mikrobiologisk og genteknologisk fødevarsikkerhed, ernæring og dyresundhed/ dyrevelfærd.
2. Sikre nordisk gennemslagskraft i konkurrencen om internationale forskningsmidler og sikre nordiske forskeres indflydelse på internationale risikovurderinger i relation til fødevarer.
3. Udbygge det nordiske samarbejde vedrørende forvaltningsrettet forskning og udvikling, uddannelse og udredning i fødevarsikertoren

Arbejdsgruppens anbefalinger på kort sigt:

1. Oprettelse af et **Nordisk Netværk for Fødevarsikkerhed, NNF**; under EK-Livs med møder i et af de nordiske lande hvert andet år, hvor samtlige EK-Livsgrupper samles til en ordinær session og til en fælles session, hvor tværgående temaer tages op. Til disse møder inviteres repræsentanter for NEJS og NEF med henblik på præsentation af deres relaterede projekter
2. Oprettelse af en ny arbejdsgruppe under EK-Livs, som skal varetage opgaverne inden for området **"Dyresundhed og dyrevelfærd"**, således at alle forvaltningsrettede områder inden for fødevarsikkerhed er dækket af EK-Livs. En tilsvarende gruppe bør overveje vedrørende **"Sikkerhed ved dyrefoder"**.
3. Oprettelse af et **Nordisk forskningsråd for fødevarsikkerhed** fælles for EK-Livs, NEJS og NEF med egen bevilling fra nationale kilder, koordineret med, men i princippet uafhængig af de nationale forskningsråd. Dette skal stå for fordeling af midler til fødevarsikertforskning inden for fødevarsikkerhed (såvel forvaltningsrettet som uddannelsesrettet) og inden for fødevarsikerteknologi, der fremmer fødevarsikkerheden (fra "jord-til-bord" og "hav'-til-mav'").
4. Sikring af samarbejde mellem dette nordiske forskningsråd vedrørende fødevarsikkerhed og Nordisk Industrifond med henblik på optimal udnyttelse af de bevilgede midler til **stærkelse af bedste nordiske forskningsmiljøer inden for fødevarsikkerhed og fødevarsikerteknologi**.
5. **Invitation af baltiske forskere inden for fødevarsikkerhed** til at deltage som ordinære medlemmer i EK-Livs' arbejdsgrupper.

Arbejdsgruppens anbefalinger på længere sigt:

Myndighederne i de nordiske lande har et stigende behov for forskningsbaserede risikovurderinger inden for de ovennævnte områder, og det er

derfor vigtigt at kunne rekruttere toksikologer, mikrobiologer, genteknologer, ernæringseksperter og veterinærer med en forskningsmæssig baggrund i risikovurdering, der gør dem respekterede i internationale sammenhænge, til dette arbejde. Det er også nødvendigt at kunne få gennemført forskningsopgaver for myndighederne på områder, hvor der er unikke for nordiske problemstillinger, som ikke i henhold til lovgivningen skal belyses af fødevareproducenterne.

Idet det forudsættes, at de nuværende arbejdsgrupper under EK-Livs kan fortsætte som hidtil (om muligt suppleret med en arbejdsgruppe vedrørende Dyresundhed og Dyrevelfærd), anbefales det på nordisk plan at sætte ind på 3 niveauer:

1. **Postgraduat uddannelse** i toksikologi, mikrobiologi, genteknologi, ernæring, dyresundhed / dyrevelfærd med henblik på praktisk anvendelse inden for fødevareområdet, herunder risikovurdering
2. **Basal og anvendt forskning i risikovurdering** og løsning af konkrete problemstillinger initieres på fællesnordisk basis, således at minimum 3, gerne flere af de nordiske (og baltiske) lande er involveret i projekterne
3. **Skabelse og vedligeholdelse af nordiske forskernetværk** vedr. fødevaresikkerhed (kemisk, mikrobiologisk og genteknologisk), ernæring og dyresundhed/ velfærd baseret på nordiske "seed money"

Angående punkt 1 forestiller arbejdsgruppen sig, at de principper og ideer der ligger bag NOVA implementeres for så vidt angår kemisk, mikrobiologisk og genteknologisk fødevaresikkerhed, ernæring, dyresundhed og dyrevelfærd, samt dyrefoder. Det finansielle grundlag for punkt 2 og 3 vil kunne være den nordiske forskningsfond vedrørende fødevaresikkerhed omtalt under de kortsigtede mål.

Bilag 12. Evaluering af handlingsprogrammet for det nordiske levnedsmiddelsamarbejde frem til 2004 (ANP 2004:743)

2. Konklusioner og anbefalinger

2.1 Handlingsprogrammets 2001-2004 politiske relevans, opfølgning og resultater

- Handlingsprogrammet for 2001-2004 – set i sammenhæng med den nordiske strategi for bæredygtig udvikling – vurderes som politisk relevant. Indsatsområderne svarer til de fødevarepolitiske samfundstemaer og til myndighedernes aktuelle opgaver i de nordiske lande. Der er en god sammenhæng mellem ministerrådets deklARATIONER og de nordiske aktiviteter, som er gennemført vedrørende fødevarer sikkerhed, mærkning og samarbejde med Baltikum. Handlingsprogrammet er også på linje med de internationale udviklingstræk. Det nordiske samarbejde virker som en god katalysator i udviklingen af de nationale forvaltninger og i forhold til EU.
- Det vurderes, at aktiviteterne i en tilfredsstillende grad opfylder handlingsprogrammets brede mål på alle indsatsområderne. Denne vurdering er baseret på en gennemgang af projektvirksomheden, som er meget omfattende. Men fordi målene er så generelt og bredt defineret, er det svært at vurdere, om indsatsen har været optimal og om prioriteringerne har været de rigtige. Opfyldelsen af målene skal desuden ses i forhold til levnedsmiddelområdet beskudne nordiske budget. Enkelte opgaver fra handlingsprogrammet er ikke løftet.
- Den største nordiske nytte opleves af samarbejdspartnerne ved dannelsen af netværk mellem personer, som til daglig arbejder i små fagmiljøer i de enkelte lande. Netværkene giver mulighed for erfaringsudveksling, udvikling af ideer om faglige og administrative spørgsmål, afprøvning af synspunkter og adgang til nem kontakt, når akutte problemer skal løses. Netværkene fungerer godt på grundlag af de fælles nordiske værdier. Andre kontaktflader fx inden for EU vil næppe være lige tilgængelige for alle nordiske deltagere. Netværkene fungerer også som træning til deltagelse i andet internationalt samarbejde.

- Nordisk nytte opstår, når opmærksomheden henledes på og der påbegyndes en diskussion i embedsmandskomiteen og arbejdsgrupperne om en særlig problemstilling, som skal afklares i alle nordiske lande, og når der findes fælles løsninger. I handlingsprogrammets funktionsperiode kan indsatsen mod zoonoser og akrylamidproblematikken nævnes som konkrete eksempler. En lang række andre eksempler fremgår af denne rapport.
- Nordisk nytte opstår, når den internationale fødevarer sikkerhed og EU-lovgivning påvirkes i overensstemmelse med nordiske holdninger og mål. Der er ikke foretaget konkrete effektmålinger af indsatsen, men det vurderes, at Norden i handlingsprogrammets funktionsperiode har haft afgørende indflydelse på mange områder som fx bedre mærkning af ingredienser, allergimærkning, GMO-mærkning, anvendelse af tilsætningsstoffer, mikrobiologisk fødevarer sikkerhed, risikovurdering af kemiske og mikrobiologiske stoffer, udvikling af risikovurderingsmodeller og validering af afprøvningsmetoder. Andre indsatser er i gang, fx vedrørende berigelsespolitikken og sundhedsanprisninger, forenkling af næringsdeklarationer, vurdering af aromastoffer, revision af EU-lovgivningen om materialer og genstande, risikovurdering af nye levnedsmidler og modernisering af kødkontrollen. Tiden har været gunstig for præsentation af nordiske holdninger, fordi Europa-Kommissionen på grund af fødevareskandaler har været åben for forslag, som kan styrke fødevarer sikkerheden.

2.2 Opfølgning af de politiske og organisatoriske ændringer

- Ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler har gjort levnedsmiddelområdet mere synligt inden for det nordiske samarbejde. EK-Livs ser den politiske overbygning som en velkommen udfordring og vil arbejde for, at virksomheden i stigende grad rettes mod samfundsmæssigt og politisk relevante mål.
- For at nå målet skal der tænkes langsigtet og strategisk, og opgaverne skal prioriteres hårdt. Dette vil ske bl.a. gennem temadiskussioner på møderne og gennem et visionsseminar i 2004.
- Målet om politisk relevans bør præge arbejdsgruppernes virksomhed. Arbejdsgrupperne bør drøfte deres projektvirksomhed i et bredt perspektiv og forberede grundlaget for EK-Livs' prioriteringer og forslag til emner, som løftes til politisk behandling i ministerrådet. Arbejdsgrupperne skal se til, at nye projekter svarer til de mål og indsatsområder, som bliver fastsat i det fælles handlingsprogram for ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler og i Nordisk Ministerråds reviderede strategi for bæredygtig udvikling.

- EK-Livs' holdninger og beslutninger bør formidles effektivt til arbejdsgrupperne. Afstanden mellem EK-Livs og arbejdsgrupperne bør være kort.
- Det teknisk-faglige projektarbejde bør fortsat være grundstammen i EK-Livs' virksomhed. Projekterne giver grundlag for udvikling af de nationale forvaltninger og for initiativer over for EU og andre internationale fora. Det er vurderingen, at projektarbejdet giver mange resultater i forhold til det beskudte nordiske budget. Forklaringen er, at de enkelte lande indskyder menneskelige ressourcer og tid i arbejdet. De nordiske projekter giver deadlines, som bidrager til, at opgaverne bliver løst.
- Fødevarelovgivningen udformes i EU/EØS. Det nordiske samarbejde skal først og fremmest sætte sig på at påvirke beslutningsprocesserne i EU/EØS og i de internationale organisationer, især Codex Alimentarius, som EU støtter sig til ved forberedelsen af lovgivningen. De nordiske initiativer bør bygge på en forudseende vurdering af, hvad der er på vej i EU, og fremstødene skal ske i en tidlig fase.
- Alle niveauer af medarbejdere, som deltager i internationale forhandlinger og processer, skal være opmærksomme på, at de fælles nordiske holdninger – på de områder, hvor de findes – forpligter landene og den enkelte medarbejder til at udnytte samarbejdsmuligheden og til at trække mod de fælles mål. Der vil blive etableret systemer til koordinering af forhandlingsstrategien før internationale møder. De menneskelige ressourcer skal udnyttes effektivt.
- Samarbejdet og koordineringen mellem de tre embedsmandskomiteer under ministerrådet for fiskeri, jord- og skovbrug og levnedsmidler er en udfordring, som er taget op for at sikre helhedssyn i fødevarekæden fra jord/fjord til bord. En plan for fordeling af embedsmandskomiteernes roller og ansvar er fastlagt, og samarbejdet skal vurderes efter et par år. Planen betyder, at EK-Livs har koordineringsansvaret i spørgsmål om dyresundhed og -velfærd ud fra en forbrugerpolitisk og samfundsmæssig synsvinkel, og at dette område skal finde sin placering i EK-Livs' organisation.
- Et arbejde for optimering af EK-Livs' arbejdsgruppestruktur pågår. Det har indtil videre vist sig svært at forenkle strukturen. Samtalerne med nøglepersoner i denne evaluering tyder på, at der skal lægges vægt på tværfaglig koordinering mellem de faglige grupper. Der er grund til at overveje, om det samlede antal af arbejdsgrupper og permanente netværk kan formindskes. Færre projekter vil forbedre arbejdsgruppernes mulighed for at føre overordnede faglige diskussioner med politisk relevans.

- Projektvirksomheden kan formentlig effektiviseres ved at gøre den synlig ved de nationale administrationer og ved at stramme projektstyringen. Det bør erkendes, at det nordiske arbejde kræver tid og arbejdskraft, og dette skal der tages højde for i den nationale arbejdsplanlægning. Nordiske projekter, som ikke indebærer nordisk nytte, bør ikke igangsættes. Hvert projekt bør omfatte en beskrivelse af målet og en vision for, hvordan resultaterne skal anvendes. Projekternes fremdrift bør rapporteres og tidsplanerne overholdes. Projektgruppen bør have et ansvar for, at resultaterne bliver implementeret.
- Det tværsektorielle samarbejde mellem EK-Livs, NEF, NEJS, EK-Miljø og EK-Konsument har til mål at udrede og løse problemer, som bedst kan bearbejdes i samlet ekspertise. Arbejdet er i dag vanskeligt at overskue. Det tværsektorielle arbejde bør indpasses i embedsmandskomiteernes struktur og gøres gennemsigtigt. Beslutningsprocesser, finansiering og rapporter over projekternes status bør være tilgængelige for embedsmandskomiteer, arbejdsgrupper og andre interesserede på samme måde som virksomheden i egen embedsmandskomite. Overvejelserne under arbejdet med denne evaluering leder til, at forbrugeraspekterne bør være en integreret del af hele virksomheden under EK-Livs, NEF og NEJS. Embedsmandskomiteernes arbejdsmetoder til varetagelse af forbrugeraspekter og til sikring af forbrugerindflydelse kan fortsat udvikles på grundlag af den nordiske handlingsplan, som er udarbejdet i forbindelse med Grønlandsdeklarationen.
- Samarbejdet med Baltikum er i en udviklingsfase på politisk plan. Det overordnede mål om styrket samarbejde er allerede fastsat mellem de nordiske og de baltiske lande på jord- og skovbrugs-, levnedsmiddel- og fiskeriområdet. Samarbejdet vedrørende levnedsmidler har til mål at styrke fødevarer sikkerheden, inklusive ernæringsspørgsmål, i hele regionen. Samarbejdet kan også anvendes for at styrke indflydelsen i EU og andre internationale fora.

Bilag 13. Evaluering af det nordiske fiskerisamarbejde 2001 – 2004 (ANP 2004:744)

Sammendrag

I afsnit 5 behandles fiskeriernes rammebetingelser i begyndelsen af det 21. århundrede. Der lægges vægt på at belyse tre hovedretninger i den internationale debat.

1. Udpegningen af fiskerierne, som det største miljøproblem i havet;
2. Kravet om at fiskeriforvaltningen bevæger sig fra forvaltning af enkeltbestande til forvaltning af hele økosystemer;
3. Kravet om at miljøforvaltning og fiskeriforvaltning integreres.

I de indledende betragtninger slås der også et slag for, at fiskerierne er en økonomisk aktivitet og at formålet med en forvaltning, som et rationelt grundlag for at udnytte havets levende ressourcer, er at etablere langtidsrammer for reguleringen,

- der holder fiskeriernes påvirkning inden for bestemte niveauer;
- begrænser risikoen for uoprettelige ændringer i økosystemet;
- skaber basis for profitable fiskerier.

I afsnit 6 beskrives fiskeriernes betingelser i Norden, og der lægges vægt på variationerne i fiskeriernes absolutte og relative betydning i de nordiske lande og selvstyrende områder, men også på det omfattendes samarbejde, der foregår i regi af kyststatssamarbejde og samarbejde i andre internationale og regionale organisationer.

I afsnit 7 gennemgås resultater og arbejde udført under strategiprogrammet 2001-2004 samt dets relation til samarbejde under strategien for bæredygtigt Norden, sektorsamarbejdet og miljø-fiskerisamarbejdet.

Det noteres at projektvirksomhed væsentligt er henlagt til NAF og MiFi, hvilket kan give problemer med at fokusere på problemstillinger der har politisk relevans.

Informationsarbejdet på Ministerrådets hjemmeside, i Nordfiskeri, Tema Nord, faktablade og brochurer, seminarer og konferencer bedømmes som effektivt og åbent.

I det følgende afsnit 8 holdes nordiske samarbejdsresultaterne op mod globale og nordiske udfordringer. Hovedkonklusionen her er Det noteres, at der i det nordiske samarbejde er en sund balance mellem respekten for bæredygtighedsprincippet og mulighederne for at udnytte havets ressourcer, som basis for økonomisk aktivitet og velfærd for kystsamfundene, og at der ikke ses nogen tendenser til at udpege fiskerierne som det væsentligste miljøproblem.

I afsnit 9 beskrives resultaterne af Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt aktørerne i det nordiske samarbejde, forvaltere, forskere og folk fra erhvervet. Desværre svarede kun knapt en tredjedel af de 92, der modtog skemaet, og med den meget knappe tidsfrist for udførelsen af evalueringen (reelt 9. januar til 1. marts 2004) var det ikke muligt at følge op med samtaler og interviews i større omfang eller at aflægge besøg i de forskellige lande. Det er dog muligt på grundlag af undersøgelsen at trække nogle konklusioner. På den ene side omtales det nordiske samarbejdes kvaliteter positivt og dets betydning understreges. På den anden side er der en fornemmelse af, at det er svært for det nordiske samarbejde at markere sig i fiskeriadминистраtionerne, der har fået voksende arbejdsbyrder i de senere år.

I det følgende afsnit 10 holdes resultaterne op mod kravene om nordisk nytte og i sidste afsnit 11 fremføres nogle betragtninger over, hvordan evalueringen kan få betydning for næste strategi-program for 2005-2008.

Konklusioner

”Et bæredygtigt Norden” er en strategi, der forsøger at integrere sektorarbejdet i Norden under fælles hovedmålsætninger i et program for bæredygtig udvikling. Det må ses som overordnet sektorprogrammerne og som et ambitiøst forsøg på at gå imod den tendens til sektoropsplitning, der har været et kritikpunkt i det nordiske samarbejde. I modsætning til den rådende diskussion om bæredygtighed i internationale fora, hvor fokus på bevaring og miljø er ganske dominerende, glemmes det ofte, at bæredygtighed først og fremmest er et spørgsmål om størst mulig velfærd for nuværende og kommende generationer. Den nordiske strategi tager alle aspekter af bæredygtighedsbegrebet med, sociale, økonomiske og respekten for det naturlige miljø, som den menneskelige virksomhed foregår i. Denne overordnede ramme giver en velafbalanceret basis for samarbejdet på fiskeriområdet. Det nordiske fiskerisamarbejde er stærkt knyttet til en bæredygtig udvikling med ansvarlig og forsvarlig forvaltning af fiskerierne. Fiskerisektoren var en af de første sektorer, der implicit, gennem det videnskabelige grundlag forvaltningen var baseret, byggede på bæredygtighedsbetragtninger.

Konkurrencen om fiskeriministrenes opmærksomhed er stor, specielt i forbindelse med korttidsproblemer der kræver øjeblikkelig politisk opmærksomhed. Langsigtede problemstillinger, problemer der kræver lang tids vedholdende arbejde, har let ved at ende længere nede i prioritetsrækken. Fiskerisamarbejdets offentlige profil har stor betydning for sektorens gennemslagskraft.

Informationsarbejdet på Ministerrådets hjemmeside, i Nordfiskeri, Tema Nord, faktablade og brochurer, seminarer, dialogmøder og konferencer bedømmes som effektivt og åbent. Det er evaluators mening, at dette materiale, de generelt særdeles åbne kommunikationskanaler og materialets bredde er sjældne i regionalt og globalt fiskerisamarbejde. Dette skulle kunne danne et solidt grundlag for samarbejde på en række felter på politisk niveau.

Sammenlægning af ministerrådene for fiskeri, levnedsmidler og jord- og skovbrug har stillet nye krav til organiseringen af kommunikationen mellem politikere, forvaltning og erhverv. En anden mulighed for at fastholde politisk interesse på nordisk plan havde været at danne et MR-Fisk-Miljø. Dette ville være mere i tråd med udviklingen i globale fora, men ikke nødvendigvis det fornuftigste. Uanset hvordan sektorerne kombineres, så har hver sektor sine kerneområder, som bør fastholde sine egne prioriteringer. Det er i grænsefladerne, at interesserne kan falde sammen og muligvis forøge den politiske interesse.

Nordisk fiskerisamarbejdes projektvirksomhed har i alt væsentligt været henlagt til NAF og MiFi. Dette kan give problemer med at fokusere på problemstillinger, der har politisk relevans og sætter krav til NEF om at udøve et aktivt ejerskab.

De Nordatlantiske konferencer anses for vellykkede og er nu et permanent træk i det nordiske fiskerisamarbejde med muligheder for at udvide

emnefeltet og fungere som et forum, hvor politikere og forvaltning på alle niveauer mødes med repræsentanter for erhvervslivet.

De Nordatlantiske konferencer har også udvidet nærområdebegrebet mod vest, hvor Skotland, Orkneyøerne, Shetland, atlantisk Canada og Nunavut er inddraget.

BAFICO samarbejdet med Estland, Letland, Litauen og Rusland holder mulighederne åbne for Nordisk Ministerråd for at skabe et politisk forum for samarbejde i Østersøregionen.

Det har været svært for fiskeriernes erhvervsorganisationer at finde fælles fodslag i det nordiske samarbejde. På det seneste har dog arbejdet med at få en miljømærkeordning for fiskevarer fået nyt momentum, og der har været møder i januar og marts 2004 mellem de nordiske fiskerierhvervsorganisationer om dette spørgsmål.

Fiskeriets store absolutte og relative betydning i Vestnorden giver fiskeri-samarbejdet en særlig betydning her. For de selvstyrende områder, Grønland og Færøerne, er det nordiske samarbejde desuden en vigtig kilde til oplysninger om regionale og globale udviklinger. I en nordisk redegørelse "Vest-Norden i det nordiske samarbejde" ridses flere samarbejds-muligheder op. Vestnorden samarbejder også i det regionale samarbejde, Nordisk Atlantsamarbejde, NORA, som har støttet en hel del fiskeriprojekter.

Det nordiske samarbejdes tilgang til problemerne i fiskeriforvaltningen og naturforvaltning generelt er langt mere velafbalanceret og holistisk end det sædvanligvis ses i den internationale debat. Mange problemstillinger er vel belyst, og der er en villighed til at se på alle væsentlige aspekter af udnyttelse af havet i lyset af et velgennemtænkt bæredygtighedsbegreb, ansvarlig forvaltning af ressourcerne samt fødevarer-sikkerhed. Sammenfattende skulle der være et solidt grundlag for et nordisk samarbejde på fiskeriområdet og for at stå samlet i den internationale debat.

De nordiske lande har stor erfaring og betydelig succes med at etablere forvaltnings-systemer, der dels er effektive og dels har en stor accept i erhvervet og samfundet. Ansvarlig forvaltning er et hovedemne ved konferencer i international sammenhæng, og de nordiske modeller vækker opmærksomhed.

I den gennemførte spørgeskemaundersøgelse varierer oplysninger om graden af national implementering af nøglebegreber fra strategiprogrammet for 2001-2004 fra meget høj til meget lav. Generelt gives bæredygtighedsprincippet større betydning end forsigtigheds-princippet. Det oplyses at sociale og økonomiske hensyn gennemgående ikke er implementeret i fiskeriforvaltningen eller ses som irrelevante. Der er generel positiv bedømmelse af sektorsamarbejdet med fødevarer- og miljøsektorerne. Samarbejdet om etisk mærkning af fødevarer får positiv anmærkning fra de fleste respondenter. Anvendelsen af nordiske resultater og informationsmateriale angives som meget svingende. I de besvarelser, der er mod-

taget, understreges betydningen af nordiske møder og konferencer om specifikke emner. De findes at være interessante og nyttige, og at mulighederne for at mødes direkte skaber vigtige nordiske kontakter og netværk.

På trods af dette er det almindelige indtryk, at der ikke nationalt drages fuld nytte af disse muligheder. Det anføres fra flere sider, at det nordiske samarbejde nationalt har svært ved at opnå prioritering i forhold til de mange andre aktiviteter og konkurrerende samarbejdsarenaer, som fiskeriforvaltningerne i stigende grad må deltage i.

Det er ikke indtrykket, at mulighederne udnyttes for - i det nordiske rum - at diskutere fælles konkrete problemer eller afstemme/afprøve holdninger til spørgsmål, der behandles i andre internationale fora; heller ikke i spørgsmål hvor de nordiske lande gennemgående skulle have fælles interesser.